

ПРОГРАММА ТВ

Суббота, 7 марта

ПЕРВЫЙ

06.00, 10.00, 12.00, 15.00 Новости 06.10 X/f "В полосе приборя" 12+ 08.00 Играй, гармонь любимая! 12+ 08.45 M/c "Смешарики. Новые приключения" 0+

РОССИЯ1

04.50 X/f "Будьте моим мужем" 12+ 06.35 Сельское утро 12+ 07.05 Диалог 12+ 08.00, 11.00, 14.00 Вести 08.10, 11.10, 14.20 Вести-Москва 08.20 Военная программа 12+ 08.50 Субботник 12+ 09.30 Утро с Галикиным 12+ 10.05 Наука 2.0 12+ 11.20 Честный детектив 16+

НВК САХА

07.00 «Чэгийн буол!» 6+ 07:15 «Дойдум дьоно» («Хотун Бүлүү» ТВ) 6+ 07:45 «Сага кэм кийитэ» («Сунтаар» ТВ) 6+ 08:15 «Тыа сирэ-олох төрдө» 12+ 09:00 «Охота и рыбака в Якутии» 16+ 09:30 «Дойдум дьоно» («Таатта» ТВ) 6+ 10:00 «Күннээн» 6+ 10:30 «Чэгийн» 12+ 11:15 «Истин идыт» 0+

ПЯТЫЙ

06.00, 06.55, 07.50, 08.45, 09.10, 09.50, 10.45, 11.45, 12.40, 13.40, 14.35, 15.35, 16.30 X/f "Серафима Прекрасная" 16+ 09.00, 17.30 Сейчас 17.40, 18.40, 19.40, 20.45, 21.45, 22.45, 23.45, 00.50 Т/с "Десантура" 16+ 01.50 X/f "Паспорт" 12+ 03.50 Д/ф "Фильм "Мы из джаза" 12+

КУЛЬТУРА

05.30 Евроньюс 0+ 09.00 Обыкновенный концерт 0+ 09.35 X/f "Она вас любит" 0+ 10.55, 21.20 Острова 0+ 11.35 Большая семья 0+ 12.30 X/f "Конек-Горбунок" 0+ 13.50 Дмитрий Хворостовский. Романсы. Концерт в Большом зале Московской консерватории (кат0+) 0+ 14.35 Линия жизни 0+ 15.25 X/f "Бабы царство" 0+ 16.55 Мэатро Раймонд Паулс, Интарс Бусулис, Кристине Праулина и Биг-бэнд латвийского радио 0+ 18.00 Наталья Гундаревой посвящается... Вечер в театре им. Вл. Маяковского "Silenzio" 0+ 18.55 X/f "Вас ожидает гражданка Никанорова" 0+ 20.20 Абба. Даба Ду 0+ 22.00 X/f "Я тоже хочу" 16+ 23.20 Дждз для всех 0+ 00.40 M/f "Глупая..." 0+ 00.55 Д/ф "Отшельники реки Пры" 0+ 01.40 Д/ф "Вальпараисо. Город-радуга" 0+

КАРУСЕЛЬ

04.00 Прыг-Скок Команда 0+ 04.10, 00.25 M/c "Ангелина Балерина. История продолжается" 0+ 06.00 M/c "Свинка Пеппа" 0+ 07.00 Детская утренняя почта 0+ 07.25, 08.30 M/c "Чарли и Лолла" 0+ 08.00 Школа Аркадия Паровозова 0+ 09.30 Воображариум 0+ 09.55 M/f "Кентервильское привидение" 0+, "Королевские зайцы" 0+, "Пёс в сапогах" 0+ 10.55 НЕОвечеринка 0+ 11.25 M/c "Гадкий утёнок и Я" 0+ 14.15 M/c "Наш друг Ханнес" 0+ 17.00 M/c "Всё о Роззи" 0+ 18.15 M/f "Барби" 0+ 19.30 Спокойной ночи, малыши! 0+

Воскресенье, 8 марта

ПЕРВЫЙ

06.00, 10.00, 12.00 Новости 06.10 X/f "Одинокая женщина желает познакомиться" 12+ 07.55 M/c "Смешарики. Новые приключения" 0+ 08.10 X/f "Розыгрыш" 12+ 10.10 X/f "Три плюс два" 12+ 12.14 Фазенда 12+ 12.45 X/f "Весна на Заречной улице" 12+ 14.35 Песни для любимых 12+ 15.50 X/f "Самая обаятельная и привлекательная" 12+ 17.25 X/f "Красотка" 16+ 19.40, 21.20 X/f "Москва слезам не верит" 12+ 21.00 Время 22.50 Чемпионат мира по биатлону. Мужчины. Гонка преследования. Трансляция из Финляндии 23.25 Легенды "Ретро FM" 16+ 01.30 X/f "Клеопатра" 12+

РОССИЯ1

04.40 X/f "Девушка без адреса" 12+ 06.25 X/f "Врачиха" 12+ 14.00 Вести 14.20 Один в один 12+ 17.30 Петросян и женщины 16+ 20.00 Вести недели 22.00 "Воскресный вечер" с Владимиром Соловьёвым 12+ 23.50 Праздничное шоу Валентина Юдашкина 12+

НВК САХА

07:00 «Чэгийн буол!» 6+ 07:15 «Дойдум дьоно» («Заполнение» ТВ) 6+ 07:45 «Дойдум дьоно» («Панорама» ТВ) 6+ 08:15 «Санаалар» 12+ 09:00 «Автографы Победы» 6+ 09:30 «В кадре-республика» (ТВ «Нерюнгри») 6+ 10:00 «Күннээн» 6+ 10:30 «Хотугу сулус» 6+ 11:15 «Истин идыт» 0+ 11:45 «Sakha-card» 6+ 12:00 «Аал-луук мас» 6+ 12:15 «В кадре-республика» (ТВ «Ленск») 6+ 12:30 «Көрдүм ини, ийитим ини.» 6+ 13:00 «Дойдум дьоно» («Хотун Бүлүү» ТВ) 6+ 13:30 «Якутия. День за днем» 6+ 16:30 «Көрсүһөр түгэн» Игорь Егоров кэнсиэртэ 6+ 18:00 «Истин идыт» 0+ 18:30 «Геван» 6+ 19:15 «Кинозавод» 6+ 19:45 «Ямайка» С.Ченянов кэнсиэртэ 6+ 20:30 «Саха Сирэ. Күнтэн күн» 6+ 21:15 «Сага сүүрэээн» 6+ 21:45 «Ямайка» С.Ченянов кэнсиэртэ 6+

ПЯТЫЙ

06.00, 06.55, 07.50, 08.45, 09.10, 09.50, 10.45, 11.45, 12.40, 13.40, 14.35, 15.35, 16.30 X/f "Серафима Прекрасная" 16+ 09.00, 17.30 Сейчас 17.40, 18.40, 19.40, 20.45, 21.45, 22.45, 23.45, 00.50 Т/с "Десантура" 16+ 01.50 X/f "Паспорт" 12+ 03.50 Д/ф "Фильм "Мы из джаза" 12+

КУЛЬТУРА

05.30 Евроньюс 0+ 09.00 Андрей Миронов. "Браво, артист!" 0+ 09.35 X/f "Дети Дон Кихота" 0+ 10.50 Больше, чем Любовь 0+ 11.30 Д/ф "Отшельники реки Пры" 0+ 12.10 Пешком... Москва женская 0+ 12.40 Абба. Даба Ду 0+ 13.40 Спектакль "Безумный день, или Женитьба Фигаро" 0+ 16.30 Д/ф "Андрей Миронов. "Смотрите, я играю..." 0+ 17.15 Романтика романа 0+ 18.10 Линия жизни 0+ 19.00 X/f "Артистка" 0+ 20.40 Д/ф "Неизвестная Пиаф" 0+ 21.50 X/f "Звуки музыки" 0+ 00.35 M/f "Шерлок Холмс и доктор Ватсон" 0+ 00.55 Искатели 0+ 01.40 Д/ф "Слмт. Город во дворце" 0+

КАРУСЕЛЬ

04.00 Прыг-Скок Команда 0+ 04.10, 23.35 M/c "Харшарый Сэм" 0+ 05.00, 23.45 M/c "Черепашка Лалу" 0+ 06.00 M/f "Золушка" 0+, "Василиса Прекрасная" 0+, "Огневушка - поскокашка" 0+, "Снегурка" 0+, "В некотором царстве..." 0+, "Щелкунчик" 0+, "Дюймовочка" 0+, "Летучий корабль" 0+ 08.40 M/f "Барби" 0+ 09.55 M/c "Свинка Пеппа" 0+ 10.55 Секреты маленького шефа 0+ 11.25 M/c "Гадкий утёнок и Я" 0+ 14.15 M/f "Мама для мамонтёнка" 0+, "Осьминожки" 0+, "Крошка Енот" 0+, "Марусина карусель" 0+, "Сестрички-привычки" 0+ 15.05 M/c "Снежная королева" 0+ 16.35 M/c "Маша и Медведь" 0+ 18.10 M/f "Барби и потайная дверь" 0+ 19.30 Спокойной ночи, малыши! 0+ 19.40 M/f "Царевна-лягушка" 0+, "Василиса Микулишна" 0+, "Последняя невеста Змея Горыныча" 0+, "Волшебное кольцо" 0+ 21.15 X/f "Мэри Поппинс, до свидания!" 0+ 00.40 M/c "Наш друг Ханнес" 0+ 02.50 M/c "Сто зайцев для друзей" 0+

— Реклама —

Продаю

1996 с., үчүгэй туруктаах, лебедкалах УАЗ-тент, Логосол М-7 мини-пилорама. 8-914-268-11-03, 8-914-234-98-55.

Антоновка Крахмальнайыгар өрүс үрдүгэр турар уһаайбаны кытта (1500 кв.м.) холлобоһо бүппүт дьизэ (69,9 кв.м.) бииргэ турар гарахтаах атыыланар. Сьаната 500 тыһ. солк. 8-962-731-51-68.

8 уонна 12 саастаах быйыл саас төрүүр үчүгэй туруктаах уулаах тылэри атылыбын. Сьаната 75 тыһ. солк., хас биирдиитэ. Тел. 2-52-67, 8-914-298-17-27.

Участок под гараж по ул.Кузакова около котельной "Полет". 8-914-100-94-78.

Үчүгэй протектордаах Gorgiant Off-Road 235/75 R15 УАЗ көлүөһэтэ. Диискэтэ, хаамырата барыта сабыс-сага. 8-914-232-49-26, 8-964-429-18-54.

Продаю или обменяю на меньшее а/м Suzuki Escudo 1998 г.в. 8-964-422-39-39, можно ватсап.

Суһаллык бу күннэргэ сылгы этин биир атабы кэлин өттүн атылыбын. Ыйааһына 20 кг., 1 кг. - 350 солк. Атылларга тизэйинг. Тел. 3-14-28.

"Дружба" эрбии сыаба 1 шт. - 150 солк., ГАЗ-53 массына сана көлүөһэтэ 1 шт. 8-914-107-83-06.

А/м Тойота Суксид 2006 г.в., объем 1,5 л., цвет синий, кожаные чехлы, ДВД, сигналка А9, багажник, состояние хорошее, за 340 тыс. руб., торг. 8-914-261-97-21 (смс).

Усадьбу 15 соток в с.Антоновка, мкр. Лэппириэн. Обращаться: с.Антоновка, ул.Антоновская №1, 8-914-222-02-03.

Сага тутуллубут 3 этээстээх таас дьизэ Манчаары №3/2, №3/3 иккис этээскэ үстүү хостоох квартиралар атылланалар. 8-914-270-93-99.

Картофель красный олекминский, 50 руб/кг, сертификат от 1 т., доставка. 8-967-911-39-86.

Земельный участок в Убаяне 10 соток, с оттолением, дорого. 8-914-285-90-68. Убайаанна улахан уһаайбалаах чааһынай дьизэ, ц/о холбонуон сөп, декумүүннэрэ атыга бэлэм. 8-914-285-66-96.

Убайаанна оһуобунан оттуллар чааһынай дьизэ, оскуола, д/сад, остановка, маһаһын чугас. 8-914-279-51-61.

Окорочка 15 кг - 2700 руб. Обращаться: ул.Ст.Васильева №77а, магазин "Автозапчасти", телефон 2-44-77.

Земельный участок 9 соток, в собственности, ровный, сухой, чистый, огорожен, на границе Вертолетки в сторону Нюрбы, рядом с лицеем, строится д/сад, рядом проходит теплотрасса. 8-914-230-86-26.

Пароочиститель Квазар пр-во Италия. 8-914-300-59-04.

Зимние резины на 16 в комплекте 7 шт. и потроха жеребятины. 8-914-223-45-52.

Месячные кролики и мясо кролика. 8-914-102-59-76.

Недостроенный дом 9х7 с земельным участком 15 соток в местности Крахмал (Антоновка) на берегу реки. Местность сухая, ровная, документы готовы к продаже, все в собственности, цена 600 тыс. руб., варианты автообмена. 8-914-226-50-07.

Нюрба к. киинигэр турар 2 хостоох, т/х, мизбэллээх квартираны, иккис этээс, сылаас, балконнаах. 8-914-294-02-36.

3-комнатная б/у теплая квартира в 4-квартирной доме. 8-914-290-94-23.

Очень хорошая 2-комнатная б/у квартира в каменном доме в кв.Энергетик №75, 58 кв.м., не требующая ремонта, 3 этаж, солнечная сторона, стеклопакеты, входная металлическая дверь, полностью меблирована качественной, красивой мебелью, межкомнатные двери из натурального дерева, реальному покупателю торг, цена 3 млн. 300 тыс. руб. 8-914-286-36-63.

Такси "Ураанхай"

работает с 7 ч. утра до 12 ч. ночи, в выходные круглосуточно, выполняет рейсы в близлежащие наслега, а также ежедневные междугородние рейсы Нюрба-Якутск, Нюрба-Мирный и обратно. 2-21-11, 8-914-100-00-97, 8-924-171-26-22, 8-968-153-19-97.

Поступления в Фонд "Победа"

по состоянию на 25.02.2015 г.

- 1. УФ Нюрбинского района РС(Я) - 14.11.2014 - 13988,24
2. Администрация МО "Чукарский наслег" - 17.11.2014 - 13 700,00
3. МКУ "ИСУ" - 25.11.2014 - 7 450,98
4. Администрация МО "Город Нюрба" - 25.11.2014 - 21 201,64
5. МБУ КСДЦ "Эйгэ" МО "Чукарский наслег" - 26.11.2014 - 5 300,00
6. ГКУ РС(Я) "Нюрбинский УСЗНиТ" - 27.11.2014 - 35 965,00
7. МКУ "КС и МП" - 09.12.2014 - 16355,43
8. Администрация МР "Нюрбинский район" - 10.12.2014 - 85 780,00
9. Администрация МО "Мархинский наслег" - 15.12.2014 - 9 452,00
10. МБОУ "НТЛ им.А.Н.Чусовского" - 15.12.2014 - 17200,00
11. ГБУ РС(Я) "НМДИПИ" - 16.12.2014 - 53612,69
12. ГБУ РС(Я) "НСРЦН" - 17.12.2014 - 35 594,06
13. МБК "КСК им.Героя Соц.труда М.Ф.Алексеева" - 18.12.2014 - 2989,00
14. Администрация МО "Жарханский наслег" - 19.12.2014 - 10631,00
15. МБДОУ д/с "Мичил" - 24.12.2014 - 8 200,00
16. Администрация МО "Аканинский наслег" - 24.12.2014 - 11 900,00
17. ОАО "Аптека №11" - 24.12.2014 - 25 803,00
18. МКУ "УО НР" - 25.12.2014 - 15000,00
19. Администрация МО "Таркаинский наслег" - 25.12.2014 - 11 098,00
20. МБУ "МФОКиС им.М.Н.Петровой - Тойуктаах Марына" - 25.12.2014 - 4 640,00
21. Нюрбинский реабилитационный центр для детей - 30.12.2014 - 26736,15
22. МАОУ ДОД "ЦДНТТ" - 30.12.2014 - 8 100,00
23. МБОУ ДДД и МШВ ЕНШДС - 30.12.2014 - 5 000,00
24. с.Малыкай, Яковлева Луиза Ивановна - 19.01.2015 - 13 200,00

- 25. МБДОУ д/с "Сарлана" с.Малыкай - 26.01.2015 - 6 900,00
26. МБУ КЦ "Уһуйаан" - 04.02.2015 - 9 108,00
27. ООО "Арыылаах" - 05.02.2015 - 14543,00
28. МБОУ "Аканинская СОШ им.Егорова П.С." - 11.02.2015 - 76 499,00
29. Отдел военного комиссариата по РС(Я) в Нюрбинском улусе - 12.02.2015 - 16000,00
30. МБОУ ДОД "Нюрбинский ДШИ" - 13.02.2015 - 25 500,00
31. МБДОУ д/с "Ымыгчаан" с.Чукар - 16.02.2015 - 27 229,63
32. МБДОУ д/с "Кэскил" с.Хатынг-Сысы - 16.02.2015 - 9 700,00
33. МКУ "УК и НТ" - 18.02.2015 - 10500,00
34. МКУ "Нюрбинская МЦБС" - 18.02.2015 - 29 000,00
35. Администрация МО "Бордонский наслег" - 18.02.2015 - 20 400,00
36. МБОУ "Малыкайская СОШ" - 18.02.2015 - 62 650,00
37. МБОУ "ДООШ им.СИ Алексеева" - 18.02.2015 - 15 100,00
38. МБОУ "Антоновская СОШ им.Н.Н.Чусовского" - 19.02.2015 - 191 703,00
39. Районный Совет - 20.02.2015 - 11 044,00
40. Контрольно-счетная палата МР "Нюрбинский район" - 20.02.2015 - 6 532,00
41. МБОУ "Жарханская СОШ" - 20.02.2015 - 16 100,00
42. МБОУ "Кюндядинская СОШ" - 20.02.2015 - 60392,80
43. ОАО "АЛРОСА-Нюрба" - 25.02.2015 - 129987,00
44. Администрация МО "Октябрьский наслег" - 25.02.2015 - 4 500,00
45. МБУ КЦ "Арыылаах" МО "Таркаинский наслег" - 25.02.2015 - 2 839,00
46. Администрация МО "Кюндядинский наслег" - 25.02.2015 - 17480,00

Всего поступило: 1 222 604,62 рублей.

Table with 2 columns: Donor information and Recipient information. Includes names like ЕГОРОВ Андрей Яковлевич, СТЕПАНОВ Василий Семенович, СТЕПАНОВ Василий Гаврильевич, ПЕТРОВ Олег Петрович and amounts.

Кылаабанай редактор Дорофеева Л.К. НЬУРБА logo

Хаһыат Саха сиригэр сибээс, информационнай технологиялар уонна массаба коммунициялар эйгэлэрин кэтээн көрүү Федеральнай сулуусупатын Управлениетыгар (Роскомнадзор) 19.03.2012 с. регистрацияламмыта. ПИ № ТУ 14-0240

Издатель: Саха республикатын "Нюрба удуһун "Нюрба" ("Огни Нюрбы") хаһыаттара" Автономнай тэрилтэ. Редакция, издатель, типография аадырыһа: Нюрба к. Ленин уул., 37. Хаһыат сэрэдэбэ, субуотага таһсар.

Телефоннар: Редактор-директор - 2-33-32. Компьютернай отдел - 2-32-65. e-mail: redakcia06@mail.ru.

Индекс: 54880 Тираж 1674. Сьаната - 20 солк. Хаһыат бэчээккэ бэрлэрэ графига 16 ч. Бэрилинэ 16 ч. 27.02.2015 с.

ХАҢЫАТ
1937 СЫЛТАН
ТАХСАР

САХА РЕСПУБЛИКАТЫН НЬУРБА УЛУУХУН ХАҢЫАТА

НЬУРБА

12+

2015 сыл
Олунньу
28 күнэ
Субуота
16 №
(11353)

ТЭРИЙЭЭЧЧИЛЭР: СР Правительствота, Ньурба улуунун "Ньурба" ("Огни Нюрбы") хаһыат редакцията" автономнай тэрилтэ

- Сонун -

Саҥа сөмөлүөтү борубалыылар

Олунньу 24 к. Ньурбаҕа "Якутия" авиа-хампаанньа саҥа сөмөлүөтү түһэн ааста.

Бу Канадаҕа онгоһуллубут "Bombardier Dash-8 Q300" көтөр аал "Якутия" авиа-хампаанньа лизинг-нэ атыласпыт 3 сөмөлүөттүтэн биридэстэрэ буолар. Сөмөлүөт хамандыыра Владимир Ильин иһитиннэрбитинэн, итини балаҥан ыйыгар көтүтэн аҕалыттар. Ньурбаҕа кэлиэхтэрин иннинэ атын улуустарга, ол иһигэр хоту улуустарга эмиэ көппүтэр. 2-с сөмөлүөтү сэттин-нигэ аҕалыттар, Дьоккуускайга турар. 3-һү муус устар ыйга аҕаларга быланннылар. Бу сөмөлүөт АН-24-дү кытта тэг сыһа, олорор миэстэтэ 2-нэн эрэ элбэх, үчүгэйэ - уматыгы быдан аҕыйабы сиир.

- АН-24 сөмөлүөт уматыкка орто ороскуота 800

кг буоллабына, "Bombardier Dash-8 Q300" 2 төгүл аҕыйах ороскуоттаах, - диир Владимир Ильин. - Билигин тэхиниичэскэй, ол эбэтэр сыаналыыр эрийсэлэр бырагыраамаларын толорбут. Ньурба пордун көтөр-түһэр балаһата олус үчүгэй туруктаах, чингэтиллибит, ханнык даҕаны претензия суох. Бортовый самописец дааннай-дара Канадаҕа тийдэххэ бэриллиэхтэрэ. Кинилэр эрийсэлэри сыаналыыхтара, итинэн сыаналыыр көтүүлөр 1-кы сүһүөхтэрэ түмүктэниэхтэрэ. Канадецтар быһаарыларын уонна тустаах түмүктэрин кэнниттэн, сыаналыыр көтүүлөр 2-с сүһүөхтэрэ - дьону таһыга коммерческэй көтүүлөр саҕалаһааччылар. Бу кэмигэр сөмөлүөттөр күүстээх контуруолга тутулуохтара, буор балаһаларга хайдах сылдыларын үөрэтиэхпит. Бу 2-с фаза сүл устата барыаҕа. Ол кэнниттэн биһиэхэ уруллуон сөптөөх хааччактар уһуллуохтара. Оччоҕо көннөрү коммерческэй көтүүлэри онгоруо буолуохтук.

Геннадий АНТОНОВ.

- Литература сыла -

Ил Дархан бастакынан өйөөтө

Улуус уонна куорат, нэһилиэк библиотекаларын фондатын ханатарга, оҕо үөрэх тэрилтэлэригэр ааҕар, сайыннарар кинигэлэринэн көмөлөһөргө, дьэиэ кэргэнинэн ааҕыны сайыннарарга туһуламмыт "Кинигэ - үйэлээх бэлэх" акцияҕа республика олохтоохторо бука бары кыттыһабын диэн Сахабыт сиригэр Литература сылын үөрүүлээх аһылыгыгар Ил Дархан Егор Борисов ыгырбыта.

Биридиилээн дьон уонна тэрилтэлэр 3000 солк, 5000 солк, 10 000 солк, 25 000 солк. сертификаттары "Бичик" маҕаһынарарыттан атылаһан ылан, үөрэммит оскуола-ларын, төрөөбүт нэһиликтэрин библиотекатыгар, тулаайах оҕолор дьыл-лэригэр бэлэхтиэхтэрин сөп. Ол сертификаттарынан библиотека, оҕо уһу-йаанын, оскуола үлэһиттэрэ, биридиилээн да дьон хайа талбыт кинигэлэрин ыланнар, саҥа көлүнэни билии киэн аартыгар сир-диригэ, эдэр ыччат төрөө-бүт тылын ааҕарын, уус-уран литератураны, төрүт культураны билэрин сити-һинигэ өссө айымныы-

лаахтык үлэлиэхтэрэ. Сертификат атыласпыт, бэлэх онгорбут үтүө санаа-лаах дьонго, мещенаттарга, тэрилтэ салайааччыла-рыгар суруйааччылар уон-на культура, үөрэх минис-тирестибэлэрин аатта-рыттан Махтал суруктар туттарыллыахтара.

Муниципальной тэ-риллиилэр баһылыктара, тэрилтэлэр салайааччыла-ра, бар дьоммут уонна Са-хабыт сиригэр быйыл Ур-баан сыла биллэрilibитинэн сибээстээн, үлэбэ-хамнаска, атыыга-эргэн-нэ ситиһиилээх урбаан-ныттар! Төрөөбүт тыл-быт, литературабыт эдэр көлүнөбү салҕанарын, ыччат дьон билиилээх-көрүүлээх, сайдыылаах буолалларын туһугар бу акцияҕа көхтөөхтүк кыт-тыһыҥ, кинигэ бары биб-лиотекаларга, оҕо уһу-йааннарыгар, оскуола-ларга, тулаайахтар интернат-тарыгар, хас бириди ыла-га тарҕанарын ситиһиэ-бин! Ааҕар киһи - билии-лээх, билиилээх киһи - сайдыылаах, сайдыылаах киһи - ситиһиилээх! Ки-нигэ баар - барба баай, ки-нигэ - үйэлээх бэлэх!

Тэрийэр бөлөх.

Баһылык Ю.А.Николаев

Акана улуус үтүө үгэс-тэрдээх уонна сэргэх үлэ-лээх-хамнастаах нэһилиэк-тэриттэн биридэстэрэ буол-лар. Историаттан биллэри-нэн, Акана нэһилиэгэ 1828 с. тэриллибит. Нэһилиэк киэн туттуунан Аҕа дойдуга Улуу сэритин 129 кытты-лааҕа, 9 Герой-ийэ, Саха АССР уонна РФСР үтүө-лээх учуутала П.С.Егоров, Ленин уонна Үлэ Кыһыл Знамятын уордьаннарын кавалердара Е.Д.Егорова-Уордьаннаах Дьэлиэнэ, Үлэ Кыһыл Знамятын уордьан-нын кавалера В.Н.Николаев-Куххага, Саха АССР культууратын үтүөлээх үлэ-һитэ М.Н.Петрова-Тойук-таах Марыына, аатырбыт эстрада ырыаһыта Ники-фор Семенов уо.д.а. буол-лаллар.

2012 сыл алтыннытыт-тан нэһилиэк баһылыгынан Юрий Афанасьевич Нико-лаев талыллан үлэлиир. 2015 сыл тохсунньу 1 к. ту-ругунан манна 563 киһи, ол иһигэр Аканаҕа - 495, Чка-лов учаастагар 68 киһи оло-рор.

- Кыстык этэннэ, олох-дьаһах хомунаалынай ха-һаайыстыбатыгар улахан кыһалҕа суох, - диир Юрий Афанасьевич. - Нэһилиэккэ 2 хочуолунай баар:

"ОДьКХ" ГУП филиалын учаастагы уонна "Арыы-лаах" ХЭТ киэннэрэ. Баста-кы хочуолунай элбэх анал-лаах культуура уонна спорт комплексын (манна дьа-һалта эмиэ баар - аапт.), спорт-сааланы, улахан ку-лубу уонна саҥа оҕо саа-дын сылааһынан хааччы-йар. "Арыылаах" ХЭТ хо-чуолунай оскуоланы, би-билэтиэкэни, почтаны уон-на балыһаны сылытар. ОДьКХ учаастагы мааста-рынан Андрей Семенов, "Арыылаах" ХЭТ салайаач-чытынан Алексей Тихонов үлэлиилэр. Сөптөөх сы-лааһы биэрэ олоролор. "Арыылаах" ХЭТ сылааһын ситимигэр быйыл 3 ыл холбонно.

Оскуола дьэиэтэ туту-лан үлэбэ кириэһиттэн номнуо 10 сыл ааста. Муос-татынан үргүйэр буолан, бастакы этэһэ букатын тымныы. Быйыл эмиэ өрө-мүөнэ былаанга кыайан кирибэтэ. Үөрэх эйгэтин өттүттэн үп көрүллэн, ос-куола дьэиэтин сылытардыы хайаан даҕаны халытаалы-най өрөмүөн ытыллыан наада. Эһилги былаанга кириэс сатырдыы үлэ-лиэхпит.

Нэһилиэккэ 868 ынах сүөһү, ол иһигэр 249 ынах,

"Кыстыкка кыһалҕа суох"

454 сылгы, ол иһигэр 264 биэ баар. Сайын былаан-наах 1341 тонна от оннугар, 1522 тонна бэлэмнэммитэ. Кыстыгыр от баар буолан, сүөһү-сылгы кыстыгыр эмиэ кыһалҕа суох. Бири-дилээн ордук оттоох чаа-һынайдар атын нэһилиэк дьонугар от атылаатылар. Сакаһынан 3 тонна уотур-ба аҕалылына. "Ньурба-Агро" МТС нөһүө 3,5 тонна эбиэс сакаастанна. Улуус-таабы "Ынах сүөһү кэскилэ" бырагырааманан биир эдэр ыал 6 уулаах тунгуйу 3 сыл-лаах кирэдьийккэ ылла.

Үтүө соботуопкатыгар 175 тонна былааннаахпы-тын, 186 тоннаны туттар-быппыт. Арыы сыбаа сылы эргиччи үлэлиир. "Байар" ТХПК үрдүнэн Акана арыытын сыбаа (маастар Маргарита Николаева) бас-тыг үлэлээбинэн билини-либитэ. Кыһалҕабыт - сэт-тинныиттэн үтүө харчытын ылбакка олоробут. Бу сыла кириэн баран номнуо 7 тонна кэрингин туттарды-быт. Ыалларга 27 ынах тө-рөөн турар, 14 киһи үтүн туттарар. Арыы сыбаар күн-нэтэ 2,5 центнер үтүө кири-рэр.

3 бааһынай хаһаайы-стыба сылгы иһитинэн дьарыктаналлар: "Куду" (Василий Васильев), "Бус-каров" (Алексей Бускаров), "Васильев" (Давид Васи-льев). Вячеслав Жирков, Саргылана Гагарина хаһаа-йыстыбалара ынах сүөһү иитэллэр. Афанасий Торо-хов оҕуруот астарын үүннэ-рэр.

- Юрий Афанасьевич, нэ-һилиэккэ тутуу, өрөмүөн уонна тупсаран оноруу ту-һунан тугу кэпсэһиһиний?

- Быйылгы улахан үөрүүбүт - иккис сылыгар тутуулан 35 миэстэлээх "Мичээр" оҕо саадын саҥа дьэиэтэ үлэбэ кирирээ. "Мин Саха сирэ - 21-с үйэбэ" үтүө дьыала хамсааһын чэр-читинэн үбүлэннэ. Тохсун-һууттан оҕолор саҥа детсад дьэиэтигэр сылдылар. Дет-сад саастаах оҕолор бары хабыллынылар. Кырачаан-нарбыт үөрүүлэрэ улахан. Кулун тутар 6 к. оҕо саадын дьэиэтин малааһынын ытаары бэлэмнэнэбит.

Урут оҕо саада 2 дьэ-иэтэ үлэлээбитэ. Бу дьэиэтэ-ри олоор дьэиэтэ көһөтөр-рөгө КИО-лардын үлэ-лэһэммит, докумуоннара Дьоккуускайга баран турар. Бигэргэтиллэн кэллэбинэ, аны күһүннүттэн эдэр ис-пэсэлиэстэргэ аһаҕаһыт уопсай дьэиэтэ буолуох-тара.

Эмиэ Үтүө дьыала ди-рекциятыгар докумуон онорон киллэртэрэн, 4 квартиралаах уопсай дьэ-иэтэ быйылгы үбүлэ-һиннэ кирирээ. Холлобоһо тутулуна, матырыйаала бэлэм. Бу сыла үлэбэ кил-лэрэргэ былаанныбыт. Иннэ гынан эдэр испэсэ-лиэстэргэ анаан, быйыл арыс-хас квартираны кил-лэрэргэ сорукутаныт. Бу түмүгэр олоор дьэиэтэ

Сайын Чкаловка оҕо былаһаакката туруоруллубута.

хааччыыга улахан хам-сааһын тахсыаҕа.

Тупсаран оноруу үлэти-гэр өрөспүүбүлүкэттэн 1 мөл. солк. кэлбитэ. 280 тыһ. солк. суумаҕа 50 энергияны кэмчилийэр лаампаны ыл-быппыт, туруортарытыгар эбии 100 тыһ. солк. орос-куоттаммыта. Мантан 18 км ыраах баар Чкалов учаас-тагар 200 тыһ. солк. суумаҕа саҥа оҕо былаһааккатын аҕалан танан туруортарды-быт.

Өссө 2013 с. спорт была-һаакката тутулуубута. 3 м үрдүктээх сийккэнэн эрги-тиллибит спорт уонна оҕо былаһааккаларын онгор-булбут. Быйыл ити бүрө-һүнэ кэлиэхтээх. Манна бэ-лэмнэнэн, ааспыт сылга 300 тыһ. солк. кэрингэ суу-маҕа сирин үрдэтэн буор куулуубута, тэннэммитэ. Уруккута дьон кыайан сыл-дыбат 600 миэтэрэ уста-лаах уулуссатыгар буор, гравий куттаран, үрдэтэн тэннэтибит. 560 тыһ. солк. суумалаах үлэ толорулуна. Дьэиэбинэ таһыгар быра-һыллан сыппыт 30 кубо-метрдаах сыбаалканы ыраа-дозерынан күртэрэн ыраас-таатыбыт.

Нэһилиэк баһылыгы-нан үлэли кириэрбэр сай-йынгы уу ситимин тутуу-тун бырайыага онгоһулла сылдыра. Бырайыак эспэр-тиисэни ааста. 2016 с. уу си-тимин тардар курдук бы-лааннаһан үлэлэһэ сылды-быт. СӨ Тыа хаһаайысты-батын уонна аска-үөлгэ бэ-лиитикэтин министиэри-стибиттэн үбүлэниэхтээх, үбэ федеральной бүддьүөт-тэн кэлэр. Эспэртиисэбит Хабаровскайга наһаа уһаа-батаҕа буоллар, биһиги 2015 с. кириэсэ былааннаах этибит.

2017 с. Ньурба улуунун социальнай-экэнэми-ичэскэй сайдытыгар көмө Бырагырааматыгар нэһи-лиэкпитигэр спорт сааланы тутуу кириэ сылдыр. Аас-пыт сылга 30 тыһ. солк. суу-маҕа бырайыагы онгортор-дубут. Доруобуйа харыста-былын бырагырааматынан Чкаловка уонна Аканаҕа модульнай саҥа ФАП-тар тутулуохтаахтар. Оборудо-ваниенан эмиэ хааччылы-быт буолаллар.

- Дьону үлэ миэстэлэри-ни хааччыыыга, дьарык-таах онорууга барар үлэ ту-һунан.

- "Арыылаах" ХЭТ баа-һына сир ылла. Сайынгы кэмгэ хортуппуй үүннэ-

ритинэн дьарыктанытын саҕалаан, бэйэтин үлэһит-тэрин сайын үлэлэттэ. Нэ-һилиэккэ 6 бааһынай ха-һаайыстыба баар. Биир пи-лорамга үлэлээн маһы бэ-лэмниир, хаптаһын энгин таһаараллар. Тийини-та-һыны өнгөтүн онорууга Ва-силев Николай Егорович ИП үчүгэйдик үлэли сыл-дыр. Тыраахтырдаах, ууну таһар уонна таһаҕас мас-сыыналардаах, онон сүрүн үлэни толорооччу кини.

- Юрий Афанасьевич, Улуу Кыайы 70 сылыгар бы-лааннаах үлэбит хайдаҕый?

- 129 сэриигэ кыттыбыт буойуннаахпыт, билигин биһиги кэксэбитигэр суох-тар. Сэри бэтэрэнигэр тэннэммит Ленинград бло-кадатын кыттыылааҕа, би-һиги учууталбыт Иванова Лариса Тарасовна Дьоккуус-кайга олоорор.

Бу күннэргэ нэһилиэк Сэбиэтин сиэсийэтин ыттан уураах таһааран, тыыл бэтэрээннэригэр нэ-һилиэк бочуоттаах олохто-һун аатын ингэриэхпит. На-һараадаларын Кыайы күнүгэр туттарыахпыт. Сай-ын Дьоккуускайга олоор биир дойдулаахтарытыгар анаан ыһах тэрийиэхпит, тыыл бэтэрээннэрин чиэ-стээн эмиэ наһараадаларын туттарыахпыт. Хас бириди сэрри бэтэрээнин оскуола-каларын уонна ааттарын-суолларын хара мраморга суруйтаран сакаастаары олоробут. Бырайыак онгор-торон, балаһан ыйын 2 кү-нүгэр, II Аан дойдуга сэриитэ түмүктэммитэ 70 сылыгар, сквери ситэрэн онорон үлэбэ киллэриэхпит. Дьон-норо хаалбатах сэри кыт-тыылаахтарын мраморнай плиталарын оноруутун ороскуотун дьаһалта бэйэтэ уйуноба.

- Буддьүөт тэрилтэлэ-рин үлэлэрин-хамнастарын туһунан.

- Оскуолабыт сүрүн кы-һалҕата - дьэиэтэ тымныыта. Билигин оҕо саадын кытта холбоһон улааттылар. Чка-лов учаастагы оскуола эмиэ маннааҕы оскуола-саад филиалынан буолар. Оскуола оҕолорун, үлэһит-тэрин араас тэрээһиннэргэ таһаарга массыыната суох-тара атахтыыр. Төһө кыал-ларынан дьаһалта массыы-натынан таһан көмөлөһө-бүт эрэри, бу тутах.

Геннадий АНТОНОВ.

(Салгыта 2 стр.)

ПРОГРАММА ТВ 2 - 6 МАРТА

Понедельник, 2 марта

ПЕРВЫЙ

05.00 Доброе утро 09.00, 12.00, 15.00 Новости 09.10 Контрольная закупка 12+ 09.45 Жизнь здорово! 12+ 10.55, 03.00 Модный приговор 12+ 12.10 Женский журнал 12+ 12.20 Сегодня вечером 16+ 14.25, 15.15, 01.15 Время покажет 16+ 16.00, 04.00 Мужское/Женское 16+ 17.00, 02.05 Наедине со всеми 16+ 18.00 Вечерние Новости 18.45 Давай поженимся! 16+ 19.50 Пусть говорят 16+ 21.00 Время 21.30 Т/с "Долгий путь домой" 16+ 23.25 Вечерний Ургант 16+ 00.00 Познер 16+ 01.00 Ночные новости

РОССИЯ1

05.00 Утро России 09.00 Ангелы с моря 12+ 09.55 О самом главном 12+ 11.00, 14.00, 17.00, 17.30, 20.00 Вести 11.35, 14.30, 17.10, 19.35 Вести-Москва 11.55 Т/с "Тайны следствия" 12+ 12.55 Особый случай 12+ 14.50 Вести. Дежурная часть 15.00 Т/с "Там, где ты" 12+ 16.00 Т/с "Последний янычар" 12+ 18.15 Прямой эфир 12+ 20.50 Спокойной ночи, малыши! 0+ 21.00 Т/с "Весной расцветает любовь" 12+ 23.45 Дежурный по стране 16+

НБК САХА

06:00 «Эфиргэ-саха радиота» 6+ 07:00 «Сага күн-Новый день» 6+ 10:00 «Саха сирэ-Якутия» 12+ 10:15 «Аал-луук мас» 6+ 11:00 «Геван» 6+ 11:30 «Дойдум дьоно» («Бэрдьыгэс» ТВ) 6+ 12:00 «Саха сирэ» 12+ 12:15 «Сага сүүрэн» 6+ 12:30 «Үчүгэйиз бу сиргэл» 6+ 13:30 «Саха сирэ-Якутия» 12+ 17:30 «Дойдум дьоно» («Панорама» ТВ) 6+ 18:00 «Саха сирэ» 12+ 18:15 «Үтүө киэһэнэн!» аһаҕас эфир 6+ 18:45 «Күнчээн» 6+ 19:00 «Якутия» 12+ 19:15 «Улуу Кыайыы 70 сылыгар» 6+ 19:45 «Sakha-card» 6+ 20:00 «Буква закона» прямой эфир 12+ 20:30 «Саха сирэ-Якутия» 12+ 21:00 «Бийикчээн» 0+ 21:15 «Атах тэлсэн олорон» 12+ 21:45 «Сага сүүрэн» 6+ 22:00 «Үчүгэйиз бу сиргэл» 6+ 23:00 «Саха сирэ-Якутия» 12+ 23:30 «Үтүө киэһэнэн!» 6+

ПЯТЫЙ

05.00, 09.00, 11.00, 14.30, 17.30, 21.00 Сейчас 05.10 Утро на "5" 6+ 08.30 Место происшествия 09.30, 10.25, 11.30, 11.50, 12.40, 13.35, 14.25, 15.00, 15.45, 16.40 Х/ф "Лютий" 16+ 18.00, 00.35, 18.30, 01.15, 19.00, 02.00, 02.40, 03.15, 03.50, 04.25 Т/с "Детективы" 16+ 19.30, 20.15 Т/с "След" 16+ 21.25 Х/ф "Такая работа. Зов крови" 16+ 22.15 Момент истины 16+ 23.10 Место происшествия. О главном 16+ 00.10 День ангела 0+

КУЛЬТУРА

06.00 Евроньюс 0+ 09.00, 14.00, 18.00, 22.00 Новости культуры 09.15 Наблюдатель 0+ 10.15 Х/ф "Телеграмма" 0+ 11.50 Д/ф "Балахонский манер" 0+ 12.05, 19.40 Д/ф "Последние дни Анны Болейн" 0+ 13.05, 00.40 Т/с "Петербургские тайны" 0+ 14.10 Беседы о русской культуре 0+ 14.55 Х/ф "Дело пестрых" 0+ 16.30 Примадонны мировой оперы 0+ 17.20 Д/ф "О.Генри" 0+ 17.30 Д/с "Бабий век" 0+ 18.15 Главная роль 0+ 18.30 Сати. Нескучная классика... 0+ 19.10 Правила жизни 0+ 20.45 Тем временем 0+ 21.30 Монолог -х частях 0+ 22.20 Д/ф "Соединенные Штаты против Джона Леннона" 0+ 00.00 Больше, чем Любовь 0+ 01.40 Д/ф "Фасиль-Гейби. Лагерь, застывший в камне" 0+

КАРУСЕЛЬ

04.00, 23.55 М/с "Букашки" 0+ 04.10 М/с "Смурфики" 0+ 05.00, 08.20, 10.10 Прыг-Скок Команда 0+ 05.10 М/с "Лунтик и его друзья" 0+ 06.00 М/ф "Чипомино" 0+ 06.40, 17.55, 01.00 М/с "Весёлые паровозики из Чаггингтона" 0+ 07.30, 01.45 М/с "Шарлотта Земляничка. Ягодный пирог" 0+ 07.50 Лентяево 0+ 08.30, 02.05 М/с "Милли и Молли" 0+ 09.30 М/ф "Храбрый заяц" 0+, "Фунтик и огурцы" 0+ 10.20, 17.15 М/с "Новые приключения пчёлки Майи" 0+ 11.00 Почемучю 0+ 11.15 М/с "Маши и Медведь" 0+ 13.45 М/с "Свинка Пеппа" 0+ 15.00 М/с "Боб-строитель" 0+ 15.40, 03.00 М/с "Загадки Джесса" 0+ 16.50 М/с "Щенячий патруль" 0+ 18.40 М/ф "Волк и телёнок" 0+, "Как мы весну делали" 0+, "Первые на арене" 0+, "Желтик" 0+ 19.30 Спокойной ночи, малыши! 0+ 19.40 М/с "Барбоскины" 0+ 21.15 Т/с "Классная школа" 0+ 21.45 М/с "Кольбельные мира" 0+ 21.50 Т/с "Принцесса слонов" 12+ 22.15 Навигатор. Алгрейд 12+ 22.20 Русская литература 12+ 22.50 Х/ф "31 июня" 12+ 00.10 Куда глаза глядят 6+ 00.25 М/с "Бабар и приключения слонёнка Бадю" 0+

Вторник, 3 марта

ПЕРВЫЙ

05.00 Доброе утро 09.00, 12.00, 15.00 Новости 09.10 Контрольная закупка 12+ 09.45 Жизнь здорово! 12+ 10.55, 03.00 Модный приговор 12+ 12.10 Женский журнал 12+ 12.20 Т/с "Долгий путь домой" 16+ 14.25, 15.15, 02.15 Время покажет 16+ 16.00, 04.00 Мужское/Женское 16+ 17.00, 01.20 Наедине со всеми 16+ 18.00 Вечерние Новости 18.45 Давай поженимся! 16+ 19.50 Пусть говорят 16+ 21.00 Время 23.30 Вечерний Ургант 16+ 00.05 Ночные новости 00.20 Структура момента 16+

РОССИЯ1

05.00 Утро России 09.00, 00.50 Зоя Воскресенская. Мадам "совершенно секретно" 12+ 09.55 О самом главном 12+ 11.00, 14.00, 17.00, 17.30, 20.00 Вести 11.35, 14.30, 17.10, 19.35 Вести-Москва 11.55 Т/с "Тайны следствия" 12+ 12.55 Особый случай 12+ 14.50 Вести. Дежурная часть 15.00 Т/с "Там, где ты" 12+ 16.00 Т/с "Последний янычар" 12+ 18.15 Прямой эфир 12+ 20.50 Спокойной ночи, малыши! 0+ 21.00 Т/с "Весной расцветает любовь" 12+ 23.45 Перемышь. Подвиг на границе 12+

НБК САХА

06:00 «Эфиргэ-саха радиота» 6+ 07:00 «Сага күн-Новый день» 6+ 10:00 «Саха сирэ-Якутия» 12+ 10:15 «Чэгиэн» 6+ 11:00 «Сардаана» 6+ 11:30 «Прогресс» 6+ 12:00 «Якутия» 12+ 12:15 «Сага сүүрэн» 6+ 12:30 «Жизнь прекрасна!» 6+ 13:30 «Саха сирэ-Якутия» 17:30 «Дойдум дьоно» («Кэбээйи» ТВ) 6+ 18:00 «Саха сирэ» 12+ 18:15 «Үтүө киэһэнэн!» аһаҕас эфир 6+ 18:45 «Күнчээн» 6+ 19:00 «Якутия» 12+ 19:15 «Дойдум дьоно» («Панорама» ТВ) 6+ 19:30 «Харах далыгар» аһаҕас эфир 12+ 20:30 «Саха сирэ-Якутия» 12+ 21:00 «Бийикчээн» 0+ 21:15 «Аал-луук мас» 6+ 21:45 «Сага сүүрэн» 6+ 22:00 «Үчүгэйиз бу сиргэл» 6+ 23:00 «Саха сирэ-Якутия» 12+ 23:30 «Үтүө киэһэнэн!» 6+

ПЯТЫЙ

05.00, 09.00, 11.00, 14.30, 17.30, 21.00 Сейчас 05.10 Утро на "5" 6+ 08.30 Место происшествия 09.30 Х/ф "Вечный зов" 12+ 10.40, 11.30, 12.15, 13.20, 00.40, 01.45, 02.55, 04.00 Т/с "Вечный зов" 12+ 15.00 Открытая студия 15.50 Х/ф "Паспорт" 12+ 18.00, 18.30, 19.00 Т/с "Детективы" 16+ 19.30, 20.15, 22.15 Т/с "След" 16+ 21.25 Х/ф "Такая работа. Игры разума" 16+ 23.00 Х/ф "Женщин обижать не рекомендуются" 16+

КУЛЬТУРА

05.30 Евроньюс 0+ 09.00, 14.00, 18.00, 22.00 Новости культуры 09.15 Наблюдатель 0+ 10.15 Т/с "Расследования комиссара Мегрэ" 0+ 11.10 Д/ф "О.Генри" 0+ 11.15, 19.10 Правила жизни 0+ 11.45 Пятое измерение 0+ 12.10, 19.50 Д/с "Женщины, творившие историю" 0+ 13.05, 00.55 Т/с "Петербургские тайны" 0+ 14.10 Беседы о русской культуре 0+ 14.45, 01.50 Д/ф "Рафаэль" 0+ 14.55 Сати. Нескучная классика... 0+ 15.40 Д/ф "Жизнь поперек строк. Анна Бовшек" 0+ 16.25 Примадонны мировой оперы 0+ 17.30 Д/с "Бабий век" 0+ 18.15 Главная роль 0+ 18.30 Искусственный отбор 0+ 19.40 Спокойной ночи, малыши! 0+ 20.45 "Игра в бисер" С Игорем Волгиным 0+ 21.30 Монолог -х частях 0+ 22.20 Д/ф "Джордж Харрисон. Жизнь в материальном мире" 0+ 23.55 Больше, чем Любовь 0+ 00.40 Д/ф "Бордо. Да здравствует буржуазия!" 0+

КАРУСЕЛЬ

04.00, 23.55 М/с "Букашки" 0+ 04.10 М/с "Смурфики" 0+ 05.00, 08.20, 10.10 Прыг-Скок Команда 0+ 05.10 М/с "Лунтик и его друзья" 0+ 06.00 М/ф "Про девочку Машу" 0+, "Дереза" 0+ 06.40, 17.55, 01.00 М/с "Весёлые паровозики из Чаггингтона" 0+ 07.30, 01.45 М/с "Шарлотта Земляничка. Ягодный пирог" 0+ 07.50 Лентяево 0+ 08.30, 02.05 М/с "Милли и Молли" 0+ 09.10, 16.50 М/с "Щенячий патруль" 0+ 09.30 М/ф "Винтик и Шпунтик. Весёлые мастера" 0+, "Дядя Миша" 0+, "Теремок" 0+ 10.20, 17.15 М/с "Новые приключения пчёлки Майи" 0+ 11.00 Планета Земля 0+ 11.15 М/с "Барбоскины" 0+ 13.45 М/с "Свинка Пеппа" 0+ 15.00 М/с "Боб-строитель" 0+ 15.40, 03.00 М/с "Загадки Джесса" 0+ 18.40 М/ф "День рождения бабушки" 0+, "Коротышка - зелёные штанишки" 0+, "Кот-рыболов" 0+, "Живая игрушка" 0+ 19.30 Спокойной ночи, малыши! 0+ 19.40 М/с "Фиксики" 0+ 21.15 Т/с "Классная школа" 0+ 21.45 М/с "Кольбельные мира" 0+ 21.50 Т/с "Принцесса слонов" 12+ 22.20 Русская литература 12+

Среда, 4 марта

ПЕРВЫЙ

05.00 Доброе утро 09.00, 12.00, 15.00 Новости 09.10 Контрольная закупка 12+ 09.45 Жизнь здорово! 12+ 10.55, 03.05 Модный приговор 12+ 12.10 Женский журнал 12+ 12.20, 21.30 Т/с "Долгий путь домой" 16+ 14.25, 15.15, 02.15 Время покажет 16+ 16.00, 04.00 Мужское / Женское 16+ 17.00, 01.20 Наедине со всеми 16+ 18.00 Вечерние Новости 18.45 Давай поженимся! 16+ 19.50 Пусть говорят 16+ 21.00 Время 23.30 Вечерний Ургант 16+ 00.05 Ночные новости 00.20 Политика 16+

РОССИЯ1

05.00 Утро России 09.00, 00.30 Тамерлан. Архитектор степей 12+ 09.55 О самом главном 12+ 11.00, 14.00, 17.00, 17.30, 20.00 Вести 11.35, 14.30, 17.10, 19.35 Вести-Москва 11.55 Т/с "Тайны следствия" 12+ 12.55 Особый случай 12+ 14.50 Вести. Дежурная часть 15.00 Т/с "Там, где ты" 12+ 16.00 Т/с "Последний янычар" 12+ 18.15 Прямой эфир 12+ 20.50 Спокойной ночи, малыши! 0+ 21.00 Т/с "Весной расцветает любовь" 12+ 22.50 Специальный корреспондент 16+

НБК САХА

06:00 «Эфиргэ-саха радиота» 6+ 07:00 «Сага күн-Новый день» 6+ 10:00 «Саха сирэ-Якутия» 12+ 10:15 «Тыһынаах дорбoон» 6+ 11:00 «Геван» 6+ 11:30 «Дойдум дьоно» («Абый» ТВ) 6+ 12:00 «Саха сирэ» 12+ 12:15 «Сага сүүрэн» 6+ 12:30 «Үчүгэйиз бу сиргэл» 6+ 13:30 «Саха сирэ-Якутия» 12+ 17:30 «Дойдум дьоно» («Сунтаар» ТВ) 6+ 18:00 «Саха сирэ» 12+ 18:15 «Үтүө киэһэнэн!» аһаҕас эфир 6+ 18:45 «Күнчээн» 6+ 19:00 «Якутия» 12+ 19:15 «Парламентский вестник» 12+ 19:45 «Тыа сирэ-олох төрдө» 12+ 20:30 «Саха сирэ-Якутия» 12+ 21:00 «Бийикчээн» 0+ 21:15 «Сага санаата» 6+ 21:45 «Сага сүүрэн» 6+ 22:00 «Үчүгэйиз бу сиргэл» 6+ 23:00 «Саха сирэ-Якутия» 12+ 23:30 «Үтүө киэһэнэн!» 6+

ПЯТЫЙ

05.00, 09.00, 11.00, 14.30, 17.30, 21.00 Сейчас 05.10 Утро на "5" 6+ 08.30 Место происшествия 09.30, 10.40, 11.30, 12.15, 13.20, 00.55, 02.00, 03.00, 04.00 Т/с "Вечный зов" 12+ 15.00 Открытая студия 15.50 Х/ф "Женщин обижать не рекомендуются" 16+ 18.00, 18.30, 19.00 Т/с "Детективы" 16+ 19.30, 20.15, 22.15 Т/с "След" 16+ 21.25 Х/ф "Такая работа. Близкие люди" 16+ 23.00 Х/ф "Жизнь забавами полна" 16+

КУЛЬТУРА

05.30 Евроньюс 0+ 09.00, 14.00, 18.00, 22.00 Новости культуры 09.15 Наблюдатель 0+ 10.15 Т/с "Расследования комиссара Мегрэ" 0+ 11.10, 00.50 Д/ф "Лаво-цзы" 0+ 11.15, 19.10 Правила жизни 0+ 11.45 Красуйся, град Петров! 0+ 12.10, 19.50 Д/с "Женщины, творившие историю" 0+ 13.05, 00.55 Т/с "Петербургские тайны" 0+ 14.10 Беседы о русской культуре 0+ 14.50, 01.50 Д/ф "Типпократ" 0+ 14.55 Искусственный отбор 0+ 15.40 Эпизоды 0+ 16.25 Примадонны мировой оперы 0+ 17.30 Д/с "Бабий век" 0+ 18.15 Главная роль 0+ 18.30 Абсолютный слух 0+ 19.40 Спокойной ночи, малыши! 0+ 20.45 Власть факта 0+ 21.30 Монолог -х частях 0+ 22.20 Д/ф "Джордж Харрисон. Жизнь в материальном мире" 0+ 00.10 Больше, чем Любовь 0+

КАРУСЕЛЬ

04.00, 00.00 М/с "Букашки" 0+ 04.10 М/с "Смурфики" 0+ 05.00, 08.20, 10.10 Прыг-Скок Команда 0+ 05.10 М/с "Лунтик и его друзья" 0+ 06.00 М/ф "Кошкин дом" 0+, "Доверчивый дракон" 0+ 06.40, 17.55, 01.00 М/с "Весёлые паровозики из Чаггингтона" 0+ 07.30, 01.45 М/с "Шарлотта Земляничка. Ягодный пирог" 0+ 07.50 Лентяево 0+ 08.30, 02.05 М/с "Милли и Молли" 0+ 09.10, 16.50 М/с "Щенячий патруль" 0+ 09.30 М/ф "Волк и телёнок" 0+, "Как мы весну делали" 0+, "Впервые на арене" 0+ 10.20, 17.15 М/с "Новые приключения пчёлки Майи" 0+ 11.00 Почемучю 0+ 11.15 М/с "Фиксики" 0+ 13.45 М/с "Свинка Пеппа" 0+ 15.40, 03.00 М/с "Загадки Джесса" 0+ 18.40 М/ф "Жирафа и очки" 0+, "Как ослик счастье искал" 0+, "Кто получит приз?" 0+, "Лесная история" 0+ 19.30 Спокойной ночи, малыши! 0+ 19.40 М/с "Смешарики" 0+ 21.15 Т/с "Классная школа" 0+ 21.45 М/с "Кольбельные мира" 0+ 21.50 Т/с "Принцесса слонов" 12+ 22.15 Навигатор. Алгрейд 12+ 22.20 Русская литература 12+

Четверг, 5 марта

ПЕРВЫЙ

05.00 Доброе утро 09.00, 12.00, 15.00 Новости 09.10, 04.20 Контрольная закупка 12+ 09.45 Жизнь здорово! 12+ 10.55 Модный приговор 12+ 12.10 Женский журнал 12+ 12.20, 21.30 Т/с "Долгий путь домой" 16+ 14.25, 15.15, 02.35 Время покажет 16+ 16.00 Мужское / Женское 16+ 17.00, 03.30 Наедине со всеми 16+ 18.00 Вечерние Новости 18.20 Людмила Гурченко. Дочки-матери 12+ 19.10 Давай поженимся! 16+ 20.05 Пусть говорят 16+ 21.00 Время 23.30 Вечерний Ургант 16+ 00.05 Ночные новости 00.20 На ночь глядя 16+ 01.15 Чемпионат мира по биатлону. Смешанная эстафета. Прямой эфир из Финляндии

РОССИЯ1

05.00 Утро России 09.00, 00.30 Брошенный рейс. По следам пропавшего "Боинга". 12+ 09.55 О самом главном 12+ 11.00, 14.00, 17.00, 17.30, 20.00 Вести 11.35, 14.30, 17.10, 19.35 Вести-Москва 11.55 Т/с "Тайны следствия" 12+ 12.55 Особый случай 12+ 14.50 Вести. Дежурная часть 15.00 Т/с "Там, где ты" 12+ 16.00 Т/с "Последний янычар" 12+ 18.15 Прямой эфир 12+ 20.50 Спокойной ночи, малыши! 0+ 21.00 Т/с "Весной расцветает любовь" 12+ 22.50 Вечер с Владимиром Соловьёвым 12+

НБК САХА

06:00 «Эфиргэ-саха радиота» 6+ 07:00 «Сага күн-Новый день» 6+ 10:00 «Саха сирэ-Якутия» 12+ 10:15 «Т.О.К» интерактивной күрэх 6+ 11:15 «PROдвижение» 6+ 11:30 «Байанай» 6+ 12:00 «Саха сирэ» 12+ 12:15 «Сага сүүрэн» 6+ 12:30 «Үчүгэйиз бу сиргэл» 6+ 13:30 «Саха сирэ-Якутия» 12+ 18:00 «Саха сирэ» 12+ 18:15 «Үтүө киэһэнэн!» аһаҕас эфир 6+ 18:45 «Күнчээн» 6+ 19:00 «Якутия» 12+ 19:15 «Эргимтэ» 12+ 19:30 «Сага сүүрэн» 6+ 19:45 «Диалог с властью» прямой эфир 12+ 20:30 «Саха сирэ-Якутия» 12+ 21:00 «Бийикчээн» 0+ 21:15 «Сэргэлээххэ сэнэргэһин» 6+ 22:00 «Жизнь прекрасна!» 6+ 23:00 «Саха сирэ-Якутия» 12+ 23:30 «Үтүө киэһэнэн!» 6+

ПЯТЫЙ

05.00, 09.00, 11.00, 14.30, 17.30, 21.00 Сейчас 05.10 Утро на "5" 6+ 08.30 Место происшествия 09.30, 10.40, 11.30, 12.15, 13.20, 01.30, 02.00, 03.15, 04.10 Т/с "Вечный зов" 12+ 15.00 Открытая студия 15.50 Х/ф "Жизнь забавами полна" 16+ 18.00, 18.30, 19.00 Т/с "Детективы" 16+ 19.30, 20.15, 22.15 Т/с "След" 16+ 21.25 Х/ф "Такая работа. Поймай меня, если сможешь" 16+ 23.00 Х/ф "Вокзал для двоих" 12+

КУЛЬТУРА

05.30 Евроньюс 0+ 09.00, 14.00, 18.00, 22.00 Новости культуры 09.15 Наблюдатель 0+ 10.15 Т/с "Расследования комиссара Мегрэ" 0+ 11.10 Д/ф "Иоганн Вольфганг Гёте" 0+ 11.15, 19.10 Правила жизни 0+ 11.45 Россия, Любовь моя! 0+ 12.10, 19.50 Д/с "Женщины, творившие историю" 0+ 13.05, 00.55 Т/с "Петербургские тайны" 0+ 14.10 Беседы о русской культуре 0+ 14.55 Абсолютный слух 0+ 15.40 Д/ф "Самуил Маршак. Обыкновенный гений" 0+ 16.25 Примадонны мировой оперы 0+ 17.15 Д/ф "Парк князя Пюклера в Мускауер-Парк. Немецкий денди и его сад" 0+ 17.30 Д/с "Бабий век" 0+ 18.15 Главная роль 0+ 18.30 Д/ф "Баадур Цуладзе. Я вспоминаю" 0+ 19.40 Спокойной ночи, малыши! 0+ 20.45 Культурная революция 0+ 21.30 Монолог -х частях 0+ 22.20 Д/ф "Мужчина, который любил женщин. Серж Генсбург" 0+ 00.05 Больше, чем Любовь 0+ 00.45 Pro memoria 0+ 01.50 Д/ф "Иероним Босх" 0+

КАРУСЕЛЬ

04.00, 00.00 М/с "Букашки" 0+ 04.10 М/с "Смурфики" 0+ 05.00, 08.20, 10.10 Прыг-Скок Команда 0+ 05.10 М/с "Лунтик и его друзья" 0+ 06.00 М/ф "Мешок яблок" 0+, "Лесные путешественники" 0+ 06.40, 17.55, 01.00 М/с "Весёлые паровозики из Чаггингтона" 0+ 07.30, 01.45 М/с "Шарлотта Земляничка. Ягодный пирог" 0+ 07.50 Лентяево 0+ 08.30, 02.05 М/с "Милли и Молли" 0+ 09.10, 16.50 М/с "Щенячий патруль" 0+ 09.30 М/ф "Волк и телёнок" 0+, "Как мы весну делали" 0+, "Впервые на арене" 0+ 10.20, 17.15 М/с "Новые приключения пчёлки Майи" 0+ 11.00 Почемучю 0+ 11.15 М/с "Смешарики" 0+ 13.45 М/с "Свинка Пеппа" 0+ 15.00 М/с "Боб-строитель" 0+ 15.40, 03.00 М/с "Загадки Джесса" 0+ 18.40 М/ф "Жу-жу-жу" 0+, "Заветная мечта" 0+, "Приключение на плоту" 0+, "Путаница" 0+, "Кто сказал мяу?" 0+

Пятница, 6 марта

ПЕРВЫЙ

05.00 Доброе утро 09.00, 12.00, 15.00 Новости 09.10, 05.20 Контрольная закупка 12+ 09.45 Жизнь здорово! 12+ 10.55 Модный приговор 12+ 12.10 Женский журнал 12+ 12.20 Т/с "Долгий путь домой" 16+ 14.25, 15.15 Время покажет 16+ 16.00, 04.25 Мужское/Женское 16+ 17.00 Жди меня 16+ 18.00 Вечерние Новости 18.45 Человек и закон 16+ 19.50 Поле чудес 16+ 21.00 Время 21.30 Голос. Дети 12+ 23.45 Вечерний Ургант 16+ 00.40 Х/ф "Флеминг" 16+ 02.30 Х/ф "Скачки" 12+

РОССИЯ1

05.00 Утро России 08.55 Мусульмане 12+ 09.10 Урок французского. Мирей Матье, Джо Дассен и другие... 12+ 10.05 О самом главном 12+ 11.00, 14.00, 17.00, 17.30, 20.00 Вести 11.35, 14.30, 17.10, 19.35 Вести-Москва 11.55 Т/с "Тайны следствия" 12+ 12.55 Особый случай 12+ 14.50 Вести. Дежурная часть 15.00 Т/с "Там, где ты" 12+ 16.00 Т/с "Последний янычар" 12+ 18.15 Прямой эфир 12+ 21.00 Главная сцена 23.25 Х/ф "Лесное озеро" 12+ 01.15 Х/ф "Дела семейные"

– Кыайыы 70 сыла –

"Сүрэмим төлөнүн ыччаппар аныыбын"

Бу маньык ааттаах патриотической ырыа күрэмэ Аба дойду иккис сэриитигэр Кыайыы, Өрөгөй күнэ үүнүө 77 хонук иннинэ Күндээдэ нэһилиэгэр буолан ааста.

Күрэх үөскээбит остуоруйатын кэпсии түһэн биэрдэхпинэ бу маньык аатынан Күндээдэ нэһилиэгин олохтооҕо, Саха өрөспүүбүлүкэтин култууратын туйгуна, сыана бэтэрээнэ, патриотической ырыаны толороочу Федора Дмитриевна Сергеева бэйэтин бириинигэр бастакы оройуоннай күрэмэ 1995 сыллаахха тэрийбитэ. Оттон күрэх икки снл буолан баран эмиз ытыллыбыта. Ол кэннэ тобус снл устата снл аайы тэриллэн оройуонна патриотической ырыаны толоруу маастарыстыбатын үрдэтиигэ бэйэтин кыабынан кылааты киллэрбитэ. Федора Дмитриевна аатынан күрэх 2010 сыллаахха кини сырдык кэриэтигэр аманьыта.

Үрдүк таһымнаахтык ытыллыбыт региональной патриотической ырыа күрэмэ Улуу Кыайыы 70 сыллаах үбүлүөйүгэр аманьыта олохтоох дии саныыбын. Ол курдук Дора кыыс аҕата сэрииттэн эргиллэн кэлбэтэҕэ, кырачаан кыһын сүүһүттэн снллаан ылбатаҕа. Оттон 11 саастаах Дора аан бастаан сыанаҕа тахсан "Комсомол билиэтэ" хоһоону дор-

гуччу аҕарыгар өйдүүрэ дуу, өйдөөбөтө дуу - аҕата хомсомуол кыһыл билиэтин түөһүгэр уктан уоттаах сэриигэ аттамытын. Баҕар ол хоһоон аҕаан доргутар кыраакый кыысчаан хараҕар көстүбүтэ буолуо эдэркээн хомсомуол аҕата...

Ити хоһоонтон саҕалаан Федора Дмитриевна "сыанатааҕы олоҕо" саҕаламьыта. Кини дорҕоонноох куолаһа оройуонна, өрөспүүбүлүкэҕэ эрэ буолбакка оччотооҕу Бүтүн Сойуус үрдүнэн дуораһыйыта. Ыарахан ыарыыга утары турарды, күн сириттэн күрэннэ лоп курдук 20 хонук иннинэ сыанаҕа тахсан туран күрэх кыттааччыларын, көрөөччүлэрин иннигэр тинэх ырыатын ыллаабыта. Ол да иһин буоллаҕа, кини ылыырын истибит эрэ барыта, киниэхэ туһаайан бэйэтэ таптаан ылыыр ырыатын тыһынан "Эн бу сиргэ кэлбит эбиккин дорҕоонноох куолаһынан бар дыону үрдээрэ" дииллэрэ.

Буолан ааспыт күрэх оройуоннай таһымтан региональной бо-

луутугар сүүрбүт-көппүт дыонунан С.Н. Эверстова аатынан Күндээдэҕэби норуот айымньытын дыэтин үлэһиттэрэ буолаллар. Кинилэр ынырыларынан Бүлүүттэн, Үөһээ-Бүлүүттэн, Сунтаартан, Ньурба нэһилиэктериттэн барыта 37 киһи үс бөлөбүнэн кыттыыны ылла.

Бастакы бөлөххө I истиэпэннээх лауреат аатын Күндээдэттэн Роза Захарова, II - Бүлүүттэн Вана Алексеев, III - эмиз Күндээдэттэн Маша Аммосова ылылар. Оттон дипломнарынан олохтоох оҕолор Сысова Динара, Ипатьева Алена, Роберт Ефремов буолллар.

Иккис бөлөххө - эдэр ыччакка саамай элбэх кыттааччы баар буолан, онуоха эбии биертэн биер ураты күүстээх куоластаах ыччат кыттан дьүүлүүр сүбэ сыана ыһарыгар ыарахаттардаах буолла. Бүлүү Балаҕаччыттан саха араадыайатыгар, НККК "Байанай" биэриитигэр сөбүлээн истэр "Булчут алгыһа" ырыабыт ааптара Петр Николаев, ураты тыһынаах

толороочу эмиз Балаҕаччы ыччата Сергей Иванов турукка киэрэн турарды туттан-хаптан, таннан-саптан туран ыллаабыттар күрэмэ олус киэргэттэ, саргылаах сахалыы, уруйдаах ураанхайды тыһыны укта. Түмүккэ лауреттарынан Маартан Дора Бурнашова, Антоновкаттан Алена Руфова, Өгөлдөттөн Егор Михайлов, дипломнарынан Сергей Иванов, Петр Николаев, Айсен Александров (үһүн бөлүүлэр), Ньургун Григорьев Сүлэттэн ааттаньлар.

Улахан дыонго дьүүлүүр сүбэ үс кыайыылааҕы таһаарда: I истиэпэннээх лауреат Гаврил Монастырев Ньурбаттан, II - Николай Чуручанов Үөһээ-Бүлүүттэн, III Полина Васильева Күндээдэттэн буолллар.

Маньы таһынан "Көрөөччүлэр биһирэбиллэрэ" бириини Өгөлдөттөн Егор Михайлов, аймах дыон анал бириинин Сунтаартан Фрументий Софронов, С.Н. Эверстова аатынан бириини Күндээдэттэн Джульетта Семенова

илдэ бардылар.

Оттон региональной күрэх Гран-при хаһаайынынан Үөһээ-Бүлүүттэн Вилена Ларионова тахсан телевизор илии тутуурданан үөрүүтэ үксээтэ, уруйа улаатта.

Ньурбаттан тийэ тахсан күрэмэ кэрэхсии көрбүт көрөөччүлэр Федора Дмитриевна оҕолоругар, тэрэһини тэрийбит кулууп үлэһиттэригэр улахан махталлаах тарҕастылар. Оттон Светлана, Вадим Сергеевтер бэйэлэрин, уруу-аймах дыоннорун ааттарьттан сүүрбүт-көппүт тустаах дыонго, күрэмэ иилээн-саҕалаан ыппыт Антонина Варламоваҕа, Владимир Семеновка барҕа баһыыба анаатылар.

Дэ, бу курдук төрөөбүт Ийэ дойдуга тапталы, бэринилээх буолууну иитэр, төрүт буоруна, Аба дойдунан киэн туттууну иигэр патриотической ырыа өрө күүрүүлээх түһүлгэтэ бэрт тэрэһиннээхтик ааста.

Мин манна кыттыбыт, маньы көрбүт-иститибит ырыа куттаах дыон-сэргэ өйүгэр-санаатыгар "атаҕым уйарын тухары, кулууптарым барахсаттар ыныран ыллата туралларын тухары сыанаҕа тахсан ылыы туруом" дии элбэхтэ эппит Федора Сергеева сырдык аата ингэбэ диин санаалаах күрэхтэн кэлиим.

Венера СТЕПАНОВА,
Күндээдэ.

– Үөрэхтээһин –

Обону сайыннарар суол элбэх

тивнай куурустары, английскай тылга, фольклорга, электрической оонньуурдарга, кылынан, прикладной онгоһуктарга, тангас моделированиягыгар, хоһоону айыыга, үнкүүгэ, ритмикаҕа, байаннай сулууста төрүттэрин биэриигэ, обону кэрэмэ уһуйууга, туругун арыыыга у.д.а. интэриэһинэй аһаҕас дьарыктары, маастар-кылаастары улуус оскуолаларыгар манан барытынан ылан дьарыктанар педагогтар биэрдилэр.

Үөрэх управлениетын үөрэх хаачыстыбатын мониторинныр кинин салайааччытын э.т. А.В. Трофимова "Оскуолаҕа уроугу таһынан үлэни тэрийи" дии "төгүрүк остуолу" ытта. Бу тэрээһингэ социальнай партнер быһыытынан ынырыллыбыт Обону эбии үөрэхтиир кини салайааччыта А.Ф. Улинова, Ньурба

драмтыяаатырын дириэктэрин солб. А.М. Неустров, Норуоттар доҕордоһууларын музейын научнай сотруднига В.Б. Борисов, "Бизнес-инкубатор" профконсультана А.П. Александров, Киин библиотека үлэһитэ М.В. Константинова, "Ньурба" хаһыат суруналыыһа Р.Е. Никифорова санааларын үлэһинилэр, бэйэлэрин хайысхаларынан биэргэ үлэлэһэргэ бэлэмнэрин биллэрдилэр.

"Улууска оҕо спордун сайдыыта" тиэмэҕэ "төгүрүк остуол" улуус баһылыга Б.Н. Попов, нэһилиэктер баһылыктара, оскуолалар дириэктэрдэрэ уонна физкултуура учууталлара кыттылаах барда. Оҕо гармоничнайдык сайдарыгар физкултуура уонна спорт быһаарар оруолаабын, улууска оҕо спордун күүсэ сайыннарар, онуоха бары усулбуйаны тэрийэр тобоостообун туһунан киэн

кэпсэти барда.

Түмүккэ үөрэх тэрилтэлэригэр ФГОС кириитин усулбуйаларыгар уроук таһынан хаачыстыбалаах үлэни тэрийэр инниттэн ведомстволар икки ардыларыгар үлэлэһиигэ, судаарыстыбаннай уонна чааһынай структуралар, тэрилтэлэр, СМИ, уопастыбаннас күүстэрин бу үлэҕэ түмүүгэ, ол механизмын онорууга, үөрэх тэрилтэлэригэр талааннаах оҕолору кытары үлэни тэрийиигэ, оскуолаларга ФГОС кириитинэн сибээстээн, личность сайдыытын өйүүргэ уопсай, эбии үөрэхтээһин, профессиональной үөрэхтээһин тэрилтэлэрин көдүүстээх дьайыыларын ситимин олохтуурга, уопастыбаннас уонна төрөппүттэр кыттыларынан хааччыларга этилиннэ.

Раиса НИКИФОРОВА.

– Спорт сонуннара –

Нестер Пахомов сырдык кэриэһигэр

Олунньу 19-21 кк. Антоновка нэһилиэгэр Ньурба боксатын төрүтгэччилэриттэн биэрдэстэрэ Н.П. Пахомов кэриэһигэр күрэхтэһи буолла. Тэрэһин үөрүүлээхтик аһыллытыгар ынырыылаах ыалдыттарынан Ньурба улуунун бокса бастакы тренера Алексей Захаров, Нестер Пахомов кэргэнэ Пахомова Анна Егоровна, аймахтара, чугас доҕотторо буолдулар.

Күрэхтэһии кылаабынай судьуйата С.С. Потапов иһитиннэрибитинэн, 2000-2001 уонна 2002-2003 с.с. оҕолорго Дьоккускай, Ленскэй, Бүлүү, Үөһээ-Бүлүү уонна Ньурба улуустарьттан 90 эдэр спортсмен кытынна. Ол иһигэр өрөспүүбүлүкэ 5 чөмпүйөөннэрэ бааллар. Турнир сүрүн тэрийэччилэринэн Ньурбатааҕы бокса идэтибит республиканскай оҕо спортивнай оскуола (И.В. Герасимов) уонна Нестер Пахомов дьиз кэргэттэрэ, уруулар-аймахтара буолдулар.

3 күн устата эдэр спортсменнар сыты киирсилэринэн көрөөччүлэргэ элбэх кэрэхсэбиллээх түгэннэри бэлэхтээтилэр. Кыттааччылар уонна көрөөччүлэр сыанабылларынан тэрэһин таһына үрдүк, судьуйалааһына энкилэ суох.

Түмүккэ, "Турнир бастын боксерунан" Алексеев Ян (Антоновка) ааттанна, "Кыайыыга дьулурун иһин" анал бириис Степанов Дениска (Антоновка) туттарылынна, "Бастын техникатын иһин" Бехтерев Эдуард, (Ленск) набаарадаланна.

2002-2003 с.с. уолаттарга ыһааһыннарынан чөмпүйөөннэтиллэр: 32 кг - Вася Сергеев (Күндээдэ), 34 кг - Софронов Дохсун (Ньурбачаан), 36 кг - Винокуров

Егор (Антоновка), 38 кг - Галлеев Данил (Ленск), 40 кг - Дмитриев Саша (Күндээдэ), 54 кг - Семёнов Юра (Антоновка), 70 кг - Егоров Вана (Малдыбар).

2000-2001 с.с. оҕолорго кыайыылаахтарынан табыстылар: 36 кг - Винокуров Тит (Антоновка), 38 кг - Алексеев Рома (Виллюйск), 40 кг - Алексеев Ян (Антоновка), 42 кг - Хартасов Саша (Антоновка), 44 кг - Бехтерев Эдуард (Ленск), 46 кг - Хатылыков Радион (Антоновка), 48 кг - Бекеев Армек (Ленск), 50 кг - Олесов Айкар (Ленск), 54 кг - Фёдоров Иван (Антоновка), 68 кг - Гойд Слава (Ленск).

Кыайыылаахтар, призердар уонна номинациялар хаһаайыттар дипломнарынан, сыаналаах бириестэринэн набаарадаланьлар. Күрэхтэһии кэмигэр Нестер Пахомов туһунан "Үтүө киһи аата үс үйэҕэ ааттанар" кинигэ сүрэхтэһиитэ ытылынна.

Ньурбатааҕы бокса идэтибит республиканскай оҕо спортивнай оскуола дириэктэрин спортинив үлэҕэ солбуйааччы ПАХОМОВ Серафим Иванович.

***

Олунньу 16-19 күнүгэр Рязань куоракка 20 саастарыгар диэри юниордарга самбоҕа Арасыйыа биэрдиллээн бастыыр иһин күрэхтэһиитигэр Ньурба 1 №-дээх оскуолатын 11 кылааһын үөрэнэччитэ Федоров Александр 7 мистэ буолла. Бу туһунан биһиэхэ тренерэ Федоров Прокопий Павлович телефонунан иһитиннэрдэ.

Бэйэбит инф.

– Доруобуйа –

Корь ыарыыттан сэрэхтээх буолун!

Корь - бүгүнтү күннэ саамай сыстыганнаах ыарыылартан биэрдэстэринэн түргэнник тарбанан ээрэ билиннэ. Дьон үксэ бу ыарыы хайдах саҕаланарын билиэн бабарар.

Бу ыарыы уратытынан, бу ыарыыга урут ыалдыбатах уонна ыарыыны утары прививката суох буоллаҕына, оҕо да, улахан да киһи ыалдыбыт киһини кытта контактаста да ыалдыра саарбаҕа суох. Үарыы салгынынан түргэнник тарбанар. Ыалдыбыт киһи тулалыыр дыонугар, ыалдыбыта 2-с күнүттэн, ымынаҕа тахсыбыта 4-с күнүгэр диэри саамай кутталлаах, сыстыганнаах кэминэн буолар. Оттон 5-с күнүттэн кини ыарыыны тарбапат. Ыалдын үтүөрбүт киһи олоҕун устата уонна ити ыарыынан ыалдыбат. Урут ыалдыбатах дьон бу ыарыынан хас баҕар саастарыгар ыалдыахтарын сөп. Үарыы тарбанар кэмэ 7-14 күннэ диэри.

Бастаан ыарыы көннөрү үгээр курдук саҕаланар: t-ра 39-40 кыраадыска тийэ үрдүүр, аппетита суох буолар, тумуу киирэр, кураанаҕынан сөтөллөр, сэнитэ суох буолар. Оттон ыарыы бастакы симптомнара саҕаланаллар: айабын иһигэр кыра маҕан ымынахтар тахсаллар. Үһүс-бэһис күнүттэн сирэйиттан саҕалаан, этигэр барытыгар ымынахтар тахсаллар. Ымынахтар түргэнник тарбанан 4-7 күн устата сылдьар. Ымынах сүттэһинэ суола хаалар, оттон 2 эрэ нэдиэлэ кэнниттэн ырааһыар.

Корь ыарыы 5 саастарыгар дылы оҕолорго уонна 20-н ааспыт улахан дыонго

ордук ыараханнык киирэр. Ол курдук харахтара кытарар, кулгаахтара ыалдыр, былчакхайдара көбөр, ойбоостотоллор, харахтара көрбөт буолан хаалыан сөп. Хомойуох иһин корь ыарыы ыарахан дьайыыта аҕыйаҕа суох.

Онон сибээстээн бу ыарыы баар сибикитэ билиннэ да бырааскытыгар биллэрин. Ыарыһаха анал анаабыт эмтэһинэ тутуһулуохтаах, хонтуруолланыахтаах. Ол иһин өйдүөхтээххит, улахан дыоннорто ордук ыараханнык дьайарын, ыарыы ордук үһүн кэмнэҕэ барарын.

Корь ыарыыттан сэрэтии үлэннэн буолар:

1. Үарыыны утары прививка (саамай эрэллээх ньыма). Саастарынан онгоһуллар.

2. Ити ыарыыны кытта контактастыт уонна прививката суох оҕолорго карантин олохтонон.

3. Үарыы турбут сиригэр, күн ахсын кэтээн көрүү олохтонон.

4. Прививка ылбатах оҕолор хайаан да ылаллара наадалаах.

Корь ыарыыга хаптарбыт киһини түргэнник изоляцияланар.

Матырыяаалы бэлэмнээтэ
КЗР кабинет фельдшера
А.В.КСЕНОФОНТОВА.

Мин эһээм Европаны босхолоспута

барбытым" диин ааттаах пааматыннык баар. Борохуот үөгүлүү-үөгүлүү, буруота бурбайан, көстүбэт буолуор диэри атаарар дьон ытаһа-сонгоһо хаалбыттар. Мин эһээм онно 19 эрэ саастаах эдэр-кээн уол эбит.

Эһээм ахтытыттан: "Иркутский уобаласка Мальта диин тимир суол станциятыгар тийэн байыаннай үөрэххэ 1942 снл бүтүөр диэри үөрэмиппит. Ол кэнниттэн табаарынай вагоннарга олодутаалаан арбаа Харьков куорат "Холодная гора" диин оройуонугар сэрини уун-утары көрсүбүппүт. Ити немецкэй армия сааскы кимэн кириээһинин, Харьков куоратын иккистээн ылыыларын кэмэ этэ. Кулун тутар ыйга Харьков куораты хааллар-быппыт".

1942 снл Сталин Армияны бүтүгүн кимэн кириигэ сорууда-таабыт. Итини Георгий Константинович Жуков эрэ утарбыт. Немецтэр "Кремль" диин албын операцияларын итэбэйэн Сталин Москва көмүскөлүгэр элбэх сэринтин муспут. Ол онугар собуруулуу-арбаа фронт көмүскэлэ абыйаабыт. Ол түмүгэр Харьков куорат немецтэр илиилэригэр кирибит. Манна 2 Советскай Армия төгүрүктээһингэ түбэспит уонна үлтүрүтүлүбүт. 230 тыһынча киһи суорума суолламмыт. Ити сэрингэ мин эһээм төбөтүгэр оскуолак түһэн ыарахан бааһырыны ылан, бэйэтин стрелковой полкатын сүтэрэр. Госпитальтан тахсан баран 103 №-дээх 120 мм калибрдаах минометной полкага, связистар взводтарыгар түбэспит. Взвод сыла-соруга полканы туохтан да тутулууга суох телефоннай сибээһинэн хааччыыы буолар эбит.

Эһээм ахтытыттан: "103 минометнай полка 7-с артиллерийскай дивизия састаабыгар кириэр этэ. Бу дивизия Верховнай Кылаабынай Командование тобо көтүүгэ резервэтинэн аатырара. Дивизия үксүн фронтга ханна көнү көтүү баар саамай ыарахан учаастактарыгар бырабыллар-

ра, онон биһиги үксүн 2, 3, 4 Украинский уонна Карельскай фронттарга сылдыбыппыт. 1943 сыллаахха күһүн Днепр өрүһү туораан баран ылбыт плацдарммытыгар өр сыппыппыт, бүтүн кыһыны быһа дииһэх сөп. Саас наступление кэнниттэн ый ангарын кэригэ тыылга баран сыннаммыппыт уонна бойбуойу чааспыт наһаа алдыаммытын-кээһэммитин иһин эбии толоруммуппут".

Днепр иһин кыргыһы балабан ыйын ортотуттан саҕалааммыт. Немецтэр "Восточный вал" диин бөбүргөтүнүнү онгостубуттар. Гитлер "Скорее Днепр потечет обратно, нежели русские преодолют его" диин эрэллээхтик эппит. Ол да буоллар сэбиэскэй салааттар геройдуу охсуһууларынан Днепр өрүһү босхолообуттара. 2438 киһи Сэбиэскэй Союус Геройна буолбута, олоҕо истэригэр саха уола Федор Попов.

Эһээм ахтытыттан: "Свирь өрүһү туораан Ладоскай уонна Онежскай күөллэр икки ардыларынан Питкранты диин Ладога күөл кытытыгар турар куоракка диэри босхолоһон баран, төһөнөн үһүс Украинскай фронт састаабыгар кириэрэн атырдыах ыйын саҕатыттан Румыния кыраныссатын тобо көтөн кириэн Бухарест куораты босхолообуппүт".

Кыһыл Аармыйа 1944 с. кулун тутар ыйга Сэбиэскэй кыраныс-саҕа тахсыбыта. Күһүн 1944 с. ССРС территорията немецкэй оккупаннартан толору босхоломута.

Эһээм ахтытыттан: "Болгария София куоратыгар, Югославия территориятыгар, Венгрия Сегед диин куоратын таһыгар улахан утарсыны көрсүбүппүт. Венгрдэр немецтэри кытта куомуннаһан сэрин арыый эрдэ бүтөн улаханнык атахтаабыттар. Будапешт куораты Октябрьскай революция 27 сылын туолар быраһынныгар босхолоур сыллаах этибит да, ол кыаллыбатаа. Куораты ахсынны ыйга эргийэн баран, 1945 с. олунньу 12 күнүгэр ылбыппыт. Сэрини биһиги

Австрияга түмүктээбиппит".

Мин эһээм Австрияга сылдьан сэрини бүтүтүн туһунан иститибэтэ. 1944 сыллаахха "Хорсунун иһин" мэтээлинэн наһарадалааммыт, Днепр платцдармын тутта сытыы иһин, Германияны кыайыы иһин мэтээлинэн, улахан өрүстэри туорааһын иһин Верховнай Кылаабынай Командующай Иосиф Виссарионович Сталин 10 махтал суругун ылбыт. Хомойуох иһин, ол суруктара билигин сүтэн суохтар. Эһээм Афанасий Маркович 2 группалаах инбэлит буолан 1946 с., ол аата сэрини бүтүтүн кэннэ өссө 1 снл Европа куораттарын чөлүгэр түһэригэ үлэлэһэн баран дойдутугар эргиллэн кэлбитэ.

Сэрини кэнниттэн 1953 с. диэри милииссийэ, онтон Марха, Абаҕа МТС-тарыгар, "Дмитров" аатынан холкуоска бухгалтерынан уонна кылаабынай бухгалтер солбуйааччынан, "Ленин" аатынан холкуоска плановик-экономийанан. "Сельхозтехника", "Сельхозхимия" оройуоннаабы холбоһуктарыгар уонна Ньурбатаабы суолу тутар предприятиега кылаабынай бухгалтерынан, старшай экономийанан үлэлээбитэ.

Мин эһээм улахан үөрэбэ суох киһи, айылда биэрбит өйүнэн, суоттуур дьобурунан улахан тэриктэлэргэ кылаабынай бухгалтер, экономист буолан үлэли сылдыбытын билэн олус сөхтүм. Кинини удуурдаан оҕолоро бары суотчуттар, хас да оҕо бухгалтер идэлээх.

Эбэбинэн Марфа Егоровна-лын 5 оҕону төрөтөн, ол таһынан 2 оҕону иитэн, улаатыннарар, үлэһит дьон онгостобуттар. Афанасий Маркович эдэр сааһыттан чөл олобу тутуһар, бэйэтин кыран-хогунар киһи эбит. Ол курдук оҕолоро, сизиннэрэ эмиз спордунан сөбүлээн дьарыктаналлар.

Уола Марк Афанасевич Убайаан орто оскуолатыгар өр сылга оҕолору остуол тенниһигэр эрчийбит тренер буолар. Кини 6 төгүл субуруучу республикатаабы

инбэлиттэр күрэхтэригэр остуол тенниһигэр чемпион, 2 төгүл Араассыйа чемпионы үрдүк аатын ылбыта. "Дети Азии" күрэххэ 2000, 2004 с. судьуйалаабыта. 2012 с. инбэлиттэр ортолоругар "Спортсмен года" ааты ылбыта. Кини үөрэспит, эрчийбит оҕолоро куруук ситиһилээх буолаллар.

Афанасий Маркович сизиннэрэ Вальтер, Вилена Убайаан орто оскуолатын ситиһилээхтик бүтэрбиттэрэ. Үөрэнэр сылларыгар оскуола чизинн үгүстүк араас таһымнаах күрэхтэргэ көмүскээбиттэрэ. Ол курдук Вальтер Васильев остуол тенниһигэр өрөспүүбүлүкэ чемпионы, Дальнай Восток призера, "Дети Азии" 2000 с. кыттыылааҕа. Вилена Васильева өрөспүүбүлүкэ призера, "Дети Азии" 2004 с. кыттыылааҕа. Кинилэр ийэлэрэ Елена Ивановна 2012 с. "Связист года" аатын ылбыта.

Мин эһээм удуурдаан олохо тардыһылаах, күүстээх санаалаах буола үөрэнэбин. Өрөспүүбүлүкэ, улууска ытыллар араас күрэхтэргэ, ордук научнай-практическай конференциялары интэриэһиргибин уонна кыттабын. Өрөспүүбүлүкэ, улууска ситиһилэрдээхпин.

Биһиги эһээбит Афанасий Маркович Ийэ дойдутун чиэстээхтик көмүскээн, алдырхайдаах, өлүүлээх-сүтүүлээх сэринтэн тыннаах кэлэн, биһигини бу сиргэ төрөтөн, кини олобун салбыытыт. Кини үтүө аатын түһэн биэрбэт курдук олоҕорго, үөрэнэргэ, үлэлииргэ, туһалаах дьон буоларга кыһаллабыт. Ким да умнуллубат, туох да умнуллубат!

Ариана ДМИТРИЕВА,
Убайаан орто оскуолатын
11 кылааһын үөрэнээччитэ,
"Мин дьиэ кэргэним Аҕа дойдуга
Улуу сэринигэр" ("Моя семья в
Великой Отечественной войне")
оҕолор ортолоругар өйтөн
суруйууга өрөспүүбүлүкэ ээри
куонкурус муниципальнай
этаабын кыайыылааҕа.

Бордон нэһилиэгэр Аҕа дойдуну көмүскээчилэр күннэригэр биэр бэлиэ түгэн, умнуллубат тэрээһин буолан ааста. Ол курдук, олунньу 20 күнүгэр Бордон нэһилиэгиттэн төрүттээх Дьокуускай куоракка олоҕор дьоммут-сэргэбит, үөрэби баһылы сылдыар ус-тудьоннарбыт Марат аатынан болуоссаттан Улуу Кыайыы бэлиэтин, үйэлэргэ өлбөөдүйбэт төлөнү уматан умнуллубат бэлиэ гынан Маалыкайга ыттылар. Бу тэрээһингэ сүрүн саҕалааһыны уурдулар биэр дойдутаахтарбыт үлэ, тыыл, партия, государственнай сулууспа бэтэрээнэ, СӨ норуотун хаһайыстыбатын үтүөлээх үлэһитэ, Горнай уонна Ньурба оройуоннарын бочуоттаах олохтооҕо Данилов Эдуард Федорович, Бордон нэһилиэгин дьаһалтатын испэсэлиһэ Степанов Прокопий Юрьевич, "Маалыкай" түмсүү салайааччыта Ефремова Алена Тимофеевна.

Умуллубат төлөнү үрдүк сыанаба байыаннай дьайыылар кыттыылаахтара Абрамов Михаил Гаврильевич, Петров Эдуард Николаевич уонна Маалыкайдаабы баһаарынай сулууспа начальнига Кириллин Афанасий Евгеньевич тутан киллэрдилэр уонна Бордон нэһилиэгин баһылыгар Петрова Наталия Семеновна туттардылар. Эбэрдэ тыл бастыгын Бордон нэһилиэгин бэтэрээннэрин сэбиэтин бэрэссэдээтэлэ Ефремов Т.Е., "Ситим" ыччат түмсүүтүн салайааччыта Аржакова Г.И., үүнэр көлүөнэ ыччат аатыттан Маалыкайдаабы орто оскуола 9 кылааһын үөрэнээччитэ Эльвира Саввинова этилэр.

Ити курдук, Бордон нэһилиэгэр кытыастар кыһыл былаахха сууламмыт Улуу Кыайыы 70 сы-

"Үйэлэргэ өлбөөдүйбэт төлөн"

лыгар аналлаах тэрээһиннэр саҕаламмыттарын туһулуур үйэлэргэ өлбөөдүйбэт төлөнү уруйдуу көрүстүбүт!

Бу тэрээһингэ элбэх оскуола оҕото кыттыыны ылбыта тэрээһини олус кыргэттэ. Мантан салгыы "Дьөһөгөй Айыы" культуура киинин уонна олохтоох модельнай библиотека тэрийинитинэн "Кыайыыга кынаттаабыт ырыалар" диин байыаннай-патриотическай кустовой ырыа күрээбэ саҕаланна.

Сүрээби бобо тутар ыар сэрини кэмнэригэр кыайыыга кынаттыыр, сүргэни көтөбөр, тыныны уһатар кистэлэн күүс. Хас биердиги күрэхтэһээччи иккили ырыаны толордо. Күрэх бастагы бөлөбөр "Дьөһөгөй Айыы" культуура кииниттэн Илья Гуляев,

Семен Степанов, спорт дыэттиттэн Екатерина Павлова, Виталий Михайлов, орто оскуолаттан Александр Григорьев, олохтоох балыһа кэлэктиибэ, баһаарынай чаастан Иван Николаев, "Сарданга" оҕо уһууааныттан Айтилина Данилова, Изольда Макарова, "Иэйиэхсит" эбэлэр түмсүүлэриттэн Елизавета Егорова кытыннылар.

Иккис бөлөххө оскуола оҕолоругар Лена Николаева, Осьян Васильев, "Сыккыс" ырыаһыттар (сал. Иннокентьева А.И.), Хатыгыттан Андриан Пахомов уонна "Тэтим" ансамбыл (сал. Саввинова У.С.). Маннык күрэхтэргэ санга талааннар арыллан тахсаллар. Бэлиэтиэби баҕарыллар, өрүүтүн нэһилиэккэ ытыллар тэрээһиннэргэ мэлдьитин актыы-

бынайдык кыттар "Иэйиэхсит" эбэлэр түмсүүлэрин (сал. Егорова Е.П.). Кинилэр быйылгыттан ыла эһэлэри кытыннаралларын киһи күрэхсии көрөр. Спорт оскуола үлэһитэ Виталий Махайловы, "Иэйиэхсит" эбэлэр түмсүүлэриттэн Елизавета Егорованы сэнээрэн иһиттибит. Олохтоох балыһа кэлэктиибэ элбэх буолан кытытыгыттарын бэлиэтиэби баҕарыллар.

Түмүккэ улахан дьонго Гран-при үрдүк аатын Семен Степанов, лауреаттарынан "Сарданга" детсадтан И. Макарова, А. Данилова, дипломан аатын орто оскуолаттан А. Григорьев.

Оскуола оҕолоругар Гран-при Хатыгыттан сылдыар Андриан Пахомов, лауреат аатын "Сыккыс" вокальнай бөлөбө, дипломаны-

нан "Тэтим" ырыа ансамбыла буолдулар.

Тэрээһин бүтүүтүгэр үтүө өйдөбүннүк буолан Дьокуускай куораттантэрийэн кэлбит үйэлэргэ өлбөөдүйбэт төлөнү "Степан Васильев" аатынан кыраайы үөрэтэр музей дириэктэригэр Ушканова Л.Н. туттарылына.

"Үйэлэргэ өлбөөдүйбэт төлөн" чугастаабы нэһилиэктэргэ Хатыыга, Малдыаҕарга, Чуукаарга, Өнгөлдөбө ыалдытыы барыаҕа.

Аҕа дойдуга Улуу сэринигэр кыайыыны уһансыбыт биэр дойдутаахтарбытын өйдөөн-санаан, сүгүрүйэн ааһыы, эдэр көлүөнэ патриотическай өйү-санааны сайыннарыы тэрээһинэ ити курдук буолан ааста.

Вера АММОСОВА,
дьүүллүүр сүбэ.

- Депутат трибуна -

Тыа сиригэр сүрүн кыһалбалара биир

Сыл ахсын биһиги, Ил Түмэн депутаттара, талымлыбыт уокурукпутугар сыл иһинэн туох үлэ барбытын отчуотуур идэлээхпит. Ол курдук быйыл олуны 12-14 кк. Ньурба нэһиликтэрин кэрийэн кэллим.

Олуны 12 к. Өгөлдөбө тиийэн нэһилик баһылыгын Александр Николаевичи көрсөн күннээби кыһалбалары ытыталыстыбыт, кэпсэтибит. Манна ааспыт сайын баһарга элбэх дьон кыттан, улахан үлэ-хамнас барбыт. Ону бэлиэтээн СӨ Сиргэ сыһаннаһыларын, айылба харыстабылын уонна экология эйгэлэригэр Ил Түмэн сүрүннүүр комитетын аатыттан Бочуотнай грамота уонна депутаттар ааттарыттан Эбэрдэ сурук туттарылынна. Төһө да бу нэһилик оройун кииниттэн тэйиччи сыттар, үлэ-хамнас дьин бааччы бара турар эбит. Нэһилик активын муньан кэпсэти буолла, кэпсэти түмүгүнэн нэһилик сүрүннээн үлэтэ үчүгэйдик бара турар эбит. Сүрүн кыһалбалара - иһэр ууларын хаачыстыбата. Анал станция тутулла турар эрэри, бу станция ким балансыгар киирэрэ, кимнээх маны нилээн-сабалаан үлэтэллэрэ, нэһиликкэ хайдах балаһаннаһан тиксэрэ биллибэккэ турар эбит. Улуу дьаһалтата станцияны нэһилик дьаһалтатын балансыгар биэрэри гынар буолан баран, мин көрдөхүмү, дьаһалта маны нилээн-сабалаан тутар үбэ да суох курдук эбит. Биллэрин курдук, бу станция үлэлииргэр үлэһиттэр хамнаһа көрүлүнө наада, кэмтитэн-кэмтигэр араас расходнай материал, филтдрлар уларыахтарын наада, ол эмиэ элбэх үбү ирдирэ буолуо. Онон инникитин манна улуу дьаһалтата бырабыталыстыбаны кытта үлэлээн, сүрүннүүр балаһаннаһа ылынара наада курдук көрөбүн. Манньк кыһалба Марха өрүс кытытыгар турар нэһиликтэргэ барыларыгар сыһаннаһа эбит.

Чуукаар нэһиликтэригэр тийэн баһылык Василий Григорьевичи көрсөн кэпсэтибит. Сайынны баһар туһунан ытыгаластыбыт. Олохтоохтор, ойуур уота нэһиликтэн арыах килэмтирдээх сиргэ кэлбитигэр, чахчы хорсун быһыны-майгыны онорон турар, уоту тохтоптурар эбит. Баһарга актыыбынайдык үлэлэбит кэккэ дьонноро СӨ Сир сыһаннаһыларын, айылба харыстабылын уонна экология эйгэлэригэр Ил Түмэн сүрүннүүр коми-

тетын аатыттан Бочуотнай грамота уонна депутаттар ааттарыттан Эбэрдэ суруктары туттарылынна. Кулуупка олохтоохтор мустан отчуоту иһитилэр. Нэһиликкэ баар боппуруостары суругунан уонна тылларынан эттиллэр. Ол курдук, квартальной котельнайга чааһынай дьылэри тобо холбооботторуй, бэйэтин күүһүн ситэри туһаммакка турар дьин этэллэр. Эмиэ иһэр ууга көмө көрдүүлэр. Итини таһынан ынах төбөтүгэр көрүллэр харчы туһунан, кэтэх хаһаайыстыбалаахтары долгутар атын да боппуруостары ытытылар.

Малдыбар нэһиликтэригэр тийэн Никита Афанасьевичтын кэпсэтибит. Манна кэнники кэмгэ эдэр ыччат дойдуларыгар хаалар буоллулар, ол курдук уонча сана ыал баар буолла дири. Баларга сөптөөх көмөнү көрөн, специалистарга үлэ миэстэтин элбэтэр киһи өссө да эдэрлэр элбигэ эбиттэр дьин Никита Афанасьевич кэпсири. Билигин тыа сиригэр эдэр ыччат дойдуларыгар хаалан үлэ булан олохсуйаллара нэһилик баһылыгыттан эмиэ тутулукаага чуолкай. Көрсүһүүгэ бу ыраах сытар кучугуй нэһиликтэргэ "Земский врач" программа таһынан, "Земский фельдшер" программа баара буоллар дьин дьон баа санаатын этэр. Нэһиликкэ эмиэ ыраас уу боппуруоһа сытытык турар эбит, ону таһынан суол-иис отой мөлтөбүн бэлиэтиллэр, кыһынны суол биридэ эмэ астарылар буолан, дьон кэлэригэр-барыгар элбэх моһоллору көрсөр. Манна даһатан этгэххэ, Чуукаар уонна Малдыбар икки ардыгар суол отой суоҕа киһини көчтөрөр. Ыйыталаһан көрдөххө, бу суолларга билингэ диэри техникумие ылылбакка проект кыайан оҥоһуллубатагыттан, харчы көрүлүбэккэ манньк быһыны-майгы сыл аайы таһа турар дирилэр. Онон манна инники өттүгэр улуу салалтатын, Дорожжай фонданы кытта үлэ ытытылара наада эбит.

Суол-иис боппуруоһун таарыйар буоллаха, Марха өрүстэн Чуукаарга диэри олохтоох бюджеттан оҥоһуллубут суолу бу түбүгэ кэккэлэһэ сытар Накыынга барар улахан уйуктаах массыына-

Мэнгэдьк сиригэр оһуохай күрбэ. Хатыы оскуолатын оһолоро уонна "Сарыал" уһууаан иһитилээччилэрэ.

лар сылдьан эмиэ алдыаталлар. Сир баайын хостоон туһага таһаары суолтатын өйдөөн-өйөөн турар, хас биридди сир баайын хостуур тэриктэлэр тулалыыр эйгэбэ, дьон-сэргэ олоһор-дыһаһар бэйэлэрэ эппиэтинэстэхтик сыһаннаһаллара ирдэниэхтээх. Ол курдук, ити тэриктэлэр үлэлэрин түмүгэр айылбаһыгар уонна нэһиликкэбэ хоромну оҥоһуллубат буолуохтаах. Оттон оҥоһуллубат буоллаһына, бу тэриктэ бэйэтин суотугар барытын чөлүгэр түһэриэхтээх. Онон ити ааттаммыт суолу "Ньурба-АЛРОСА" бэйэтин суотугар ылан, онорон, көрө-истэ сылдьара буоллар ордук буолуо этэ. Оччоһо улуу Чуукаартан Хатыыга эрэ дьылы оноруо этэ. Ити таһынан, иһэр уу киттиитигэр кинилэр эмиэ сыһаннаахтарын этэн турар, кыайан үлэлэбэккэ турар ууну ыраастыгар станциялары бэйэтин балансыгар ылан, үлэһит хамнаһын, туттулар филтдрларын, уотун, итититин уо.д.а. ороскуоттарын уйунан, нэһиликкэбэ ыраас ууну тэрдэрэ буоллар төһөлөөх үчүгэй буолуо этэ. Манна эмиэ улуу дьаһалтатын, СӨ бырабыталыстыбатын кытта үлэ барыахтааһа көс-төр.

Бордон нэһиликтэригэр кулуупка син добуоча дьон кэлбиттэр, эмиэ араас боппуруостары туруорсан тыл эттилэр. Ол курдук, Дальнай Восток боломуочнай бэрэстэбиэтлэ Юрий Трутнев I га сирин босхо биэрэр туһунан этиитэ, тыа сирдэригэр араас техникалаах тэриктэлэр кэлэн, сирин уоту, ойууру тэпсэн эрэллэрэ дьиксиннэрэрин, бу ханнык тэриктэлэр туохха кэлэн үлэ ыта

сылдьалара норуокка сырдатыллыбатын этэллэр. Чахчы да итинни сырдатыы хаһыаттарга отой суоһун кэриэтэ, Конституция сокуонугар сурулларынан, биһиги сирбитигэр сир баайын хостууларынын, көрдүүлэрин нэһиликкэ билэ-көрө сылдьыахтаах.

Маалыкайга даһаны уу уонна суол боппуруоһа сытытык турар, ону таһынан ходоһаны онгостуу боппуруоһун ытыталаһаллар. Даһатан этгэххэ, ходоһа онорууттар уонна мелиорация үлэлэригэр быйыл 242 мөл. солкуобай көрүлүннэ. Ити 2016-2017 сылларга кычыча суохтаах. Ньурба улуунун бочуоттаах бырааһа Николай Наумович Николаев балыһалар материалнай өттүнэн хаачылыыларын сүрүннээн ыытыта, бу ыраах сытар кыра нэһиликтэригэр саҥа оборудованиенан хаачылыыбаттарын, уруу оборудованиелара эргэриктэрин эттэ, дьон сөптөөх босхо балыһа өнгөтүн ылат буолан ээрэр диэтэ.

Киһэ нэһилик баһылыга Наталия Семеновна, нэһилик депутаттара, культура үлэһиттэрин уонна оскуола администрациятын көбүлээһиннэринэн ааспыт Культура сылын түмүктээһинин, саха тылын уонна суругун биэчэрэ буолан ааста. Оскуола учууталарын, оһолорун күүһүнэн Лев Толстой "Война и мир" романыттан ылыллыбыт балынай үнүкүүнү көрдөрдүлэр, нэһиликкэ дьон сыанаһа таһсан хоһоон ааһан бэйэлэрин дьонун үөртүлэр. Культура сыла түмүктэммитинэн культура Министерствотын, Ил Түмэн аатыттан наһарадалары туттардыбыт. Манньк биэчэрдэр нэһиликкэ аайы

олус да көхтөөхтүк аһаллар эбит.

Хатыыга олуны 11-13 күннэригэр Аҕа дойду Улуу сэриитин кыттылааһа Степанов Василий Васильевич-Хомпуоһап Баһылай бириһигэр, Улуу Кыайыы 70 сылын көрсө Бүлүү Көлх оройуоннарыгар аналлаах улахан тойук күрбэ буолан ааста. Мэнгэдьк-Хатыы нэһиликтэригэр былыр-былыргаттан оһуохай нэһиликтэригэр эбит. Бу тэрээһини нэһилик баһылыгын Иван Васильевичи кытта Дьокуускай, Ньурба куораттарынан сүүрэн-көтөн спонсордары булан, тэрийсэн ыппыт дьоннорунан кредитнай кооператив салайааччыта Дмитриева Тамара Григорьевна (бэйэтэ өбүгэлэрикт олонхолоһун, тойуктарын биир тарбатааччылар, өйөөчүлэрэ) уонна Хатыы нэһиликтин Культура-этнографическай киинин салайааччыта Саввинова Ульяна Семеновна буолаллар. Манна оһуохай күрбэригэр элбэх дьон кыттыыны ылыт. Бүлүүтэн, Сунтаартан тийэ кэлэн кытытыгыттар. Саамай кэрэхсэбиллээбэ дьин, элбэх кырачаан оһолорбут кытталлара. Ол курдук "Сарыал" уһууаан түөрт иһитилээччилэрэ тойук туойаллара үчүгэйдик наһа астынны. Бу оһолортон бастынна Тимофеева Тоня 6-та саастаах кыыс буолла. Атын да оһолор этэллэрин киһи долгуһан истэ эрэ оһолуорун курдук. Бу күрбэ күнүгэр Ньурба улуунун биир Дархан этээччигэ, убаастанар ытык кырдыһаһыт Степанов Прокопий Николаевич 65 сааһын томтоочу туола. Киһи бу күн сүрүн бириһитэри ылан бастын этээчи буолан барда уонна түөрт Бүлүү Дархан этээччигин аатын ыла. Нэһилик "Дьөһөгөй оһото" дьин сүдү үчүгэй, нэһилик оһолун кэпсири музейдааһар. Маны тэрийээчи, саһаааччы СӨ культууратын үтүөлээх үлэһит Танхаров Иван Яковлевич буолар, билигин ол тэрээһини саһаан Иван Яковлевич уола Станислав Иванович үлэһити сылдьар. Киһи бу үлэтигэр оскуола кытта биригэ үлэлиир буолан, оһолорго элбэх билини биэрэн үөртэр эбит, бу хайдаллаах дьыла. Нэһиликкэ оһолор иһиттэххэ-көрдөххө үрдүк таһымнаах билиилээхтэр, онтуларын аһаһастык дьонго биллэрэн дойдуларын туһунан кэпсириллэр. Манньк тэрээһиннэри инники өттүгэр киһи далааһынаахтык ыта туруохха дии санаатым.

Саһаларга былыр-былыргаттан алгыс, тойук киһи тулалыыр эйгэтин ойуулуур, кэрэхсири, саха уус-уран тылын сүмэтин, сүөгэин муньан этэр биир сүрүн айымньыта буолар. Бу баайы харыстааһын, тэниити - бука барыбыт эбээһинэспит.

Отчуот нэһилик хонтуоратыгар буолла, улахан тэрээһин буола турар буолан, уонган эрэ таһа киһи кэлбит. Ол гынан баран кэпсэтигэ дьон көхтөөхтүк кыттан, араас боппуруостары биэрэн көрсүһүү туһалаахтык ааста.

Тыа хаһаайыстыбатыгар, чуолаан Хатыы нэһиликтэригэр, хаһаайыстыбалар араас туттар тэриити атыылаһыыга уонна хотон тутууттар ороскуоттаммыт үп толуйулуохтаах чааһын (возмещение) төнүннэрбэттэр, ирдэһэ тийдэххэ, министерство уонна атын департаменнар бэйэ-бэйэлэригэр быраһа сылдьаллар дириллэр.

Уопсайынан, сүрүн кыһалбалара атын нэһиликтэри кытта биир эбит. Онон баар ыраахаттары туоратыыга Бырабыталыстыбаны, Министерствоны кытта үлэлэһэргэ сыал сорук турда диэххэ сөп.

ВАСИЛЬЕВ Иннокентий Давыдович,
Ил Түмэн Ньурба улууттан депутата .

- 2015 сэл - Арасыйыаҕа Литература Сыла -

"Алгыстаах сахам тыла" күрэх

Хаһалас нэһиликтэригэр олуны 14 күнүгэр Арасыйыаҕа биллэриллибит Литература сылын аһар уонна олуны 13 күнэ - төрөөбүт тыл, сурук-бичик күнүгэр аналлаах сэргэх тэрээһин "Кылыһах" култуура киинигэр буолан ааста.

кыттыылаахтарын вальс үнүкүүлэринэн саһаланна. Күрэххэ бастакынан таһыбыт "Чэчир" оһо уһууаанын (сэб. Алексеева Е.В.) иһитээчилэрэ олохтоох ааптар, Хаһалас Сатагыттан төрүттээх С.Д. Иванов суруйан хаалларбыт хоһооннорун хомуунунуһун чугас аймаҕа, дьесаһ үлэһитэ Анна Антонова тэриктэтин үлэһиттэринэн ааһтаран дьон дьүүлдүгэр таһаарда.

Н.И. Кочнев аатынан олохтоох оскуола учууталлара Агафья Бочкарева бэйэтэ айбыт хоһооннорун, Наталья Жданова саха бастакы поэтессата Варвара Потапова "Хахыйах" хоһоонун англискайды тылынан, эдэр ыччат лидера Евдокия Афанасьева А.И. Софронов-Алампа "Ыччат сахаларга", балыһа үлэһитэ Раиса Павлова Күндэ "Төрөөбүт дойду" хоһоонун аахтылар.

20 үйэ саһаланытыгар саха бастакы поэта, бөлүһөгө А.Е.

Кулаковскай Өксөкүлээх Өлөксөй "Байанай алгыһа" хоһоонунан литература суолугар үктэммитэ. Бу маннайгы айымньыны чугастык ылынан В.А. Петрова аатынан музей үлэһитэ Денис Докторов булчут таһаһын толору кэтэн, Аал уоту оттон турар көрдөһөн "Үйэлээх утум" дьин анал аат хаһаайынын буолла. Күрэх "Уобарастаан көрдөрүү" анал бириһин мэлдьи сэргэх, нэһиликкэ ытытылар тэрээһиннэргэ көхтөөх "Алаас хотуна" (сал. Николаева В.Е.) эбээлэр түмсүүлэрэ поэт Р. Баһатаайыскай сатирическай хоһооннорунан "Чайнойга буолбут түбэлтэ" дьин ааттаан ааһан көрдөрөн ылылар.

"Үчүгэй дикция, ис хоһоонноохтук ааһыы" анал ааты олохтоох оскуола иһитэр үлэбэ салайааччыта А.В. Васильева поэт П.А. Ойуунускай "Өрүөл кэриэһэ" хоһоонун ааһан ылбыта.

Мария НИКОЛАЕВА,
библиотекар,
Хаһалас.

Бу күн нэһиликкэ баар тэриктэлэр ыккардыларыгар "Алгыстаах сахам тыла" дьин эдэр көлүнөнбэ төрөөбүт ийэ тылга таптала ингэрэр, саха биллэр суруйааччыларын айымньыларын киһи эйгэбэ таһаарар сыаллаах күрэх ытытылынна.

Хайа баһарар норуот төрөөбүт тыла төһөнөн баай да, сөччонон киһи баай историялаах, дириңилистээх-мутуктаах буолар. Онон хас биридди саха саһалаах төрөөбүт тылын ытыктыыра, харыстыыра, өрө тутара төрөөбүт тыла сайдарыгар күүс-көмө буолара киһи ытык иһэ буолуохтаах.

Ытытылыбыт тэрээһин оройуоннааһы Лермонтовскай бал

— К.Д. Уткин 80 сааһыгар —

Ыччаттар идеал онгостор киһилэрэ

РФ култууратын үтүөлөөх үлэһитин, философскай наука докторун Ксенофонт Дмитриевич Уткин олоһун, үлэтин ыччакка холобур буолар дыккити өттүлэрин туһунан суруйа түһэргэ сананым.

Бастакытын, Ксенофонт Дмитриевич оҕо эрдэбиттэн ырыһабын ким барыта билэр. Тапталаах кэргэнэ Марфа Александровна уонна биригэ үлэһит кэлэктибин дьоно: "Киһибит 50 сааһыгар тийэрэ саарбах, онон 45 сааһын дьон-сэргэ ортотугар бэлиэтиэххэ", - дииэн сүбэлэһэн үөрүүлээх бичээр тэрийэн бырааһыннык-таабыттар. Онтон бэттэх биэстии сыл буола-буола К.Д. Уткин үбүлүйүн оройун, өрөспүүбүлүкэ киэбинэн киэн далаһыннаахтык бэлиэтээн кэлибит.

Бэйэтэ кэнники биир суругар манньк суруйбута баар: "Тулааһа анардаах эһин эгэлгэни олохпор көрсөн, оттон-мастан тутуһан 80-чабар тийбитим - дьылдам бэлэбэ, - дии саныбын. Бүгүн, идэбинэн бэргээн баран, арыый аҕай буолан бырааһы ынгыртарбатым. Абылыбын, очоҕос, куртах, бронха спазмына былырынгыттан эрдийдилэр. Кыһым Катя көрөр. Мин туспунан ураты толкуйдардаах, кэм-кэрдии килэтигэр киллэрэн анааран, ыраабынан эргитэн, харабын далынан аһарыккынан аһара астымыппын, бараммат махталбын өссө төгүл өңсөн этэрбин бигэргэтэрин биллэрбим.

Киһи олоҕо олус кылгас. Баара-суоҕа 40-50 эрэ сыл өйүн тутан, тобулан, толкуй-

даан дьонугар, норуотугар үлэһит быһыылаах. Баар кыахпынан айар үлэһит, наукаҥан, атын да хайыскаларынан үлэһити саатаым. Миэхэ бар дьон, кэм-кэрдии сыаналылар олус үрдүк таһымнаах суолталаахтар. Билигин өрөспүүбүлүкэ, Арасыйыа, Европа эргимтэлэрин бэлиэтэһиннэрэн, биллэн турар, киэн туттабын". (В.Г.И. *дьиэтэби архыбыттан*).

Убаарабат үлэһит дьарыктаныы, санаа күүһүнэн үһүнүк олоруу - бу Ксенофонт Дмитриевич холобур буолар олоһун биер дыккиты.

Иккиннин, мин Ксенофонт Дмитриевич Германия улуу бөлүгүгэ Иммануил Кангга маарынната көрбүм: Иммануил Кант оҕо эрдэбиттэн олус мөлтөх доруубу-йалаах эрээри, санаатын күүһүнэн 80 сааһыгар дылы олоһубута. Немеккэй классическай философияны төрүттээбит үтүөлөөх.

К.Д. Уткин Саха сиригэр, Арасыйыа философиятыгар адас сагалыы көрүүнү киллэрдэ. Урут киһи-аймах сайдыытын проблематын үс кит быһаарар дииэн буолар: оскуола, төрөппүт, уопастыбаннас. Оттон билигин Ксенофонт Дмитриевич айбытынан, духуобунас моделинан "олох квадратура" дииэн түөрүйэ буолар. "Мин дийэм - балаһан - 4 эркиннээх, онон киһи-аймах сайдыытын 4 сүрүн киттэр: оскуола (били), дьиэ кэргэн, айылҕа, уопастыбаннас быһаараллар.

Ксенофонт Дмитриевич модела киһи-киһини иитэргэ туһуламмыт. Саха

оҕолорун эрэ буолбакка, кылаабынайа бары норуоттары иитэргэ аналаахтар. Киһи дииэн - бу кимий, киһилии киһини иитиэххэ дииэн элбэх кинигэлэри: "Культура как система и самовыбор народа", "Вестник свободы, пространства и времени", "Парадигмы Севера", "Модель духовности и алгоритм гармонии" у.д.а. бэлэмнээн бэчээттэттэ. Бу сөбүмэр үлэһитинэн сахаларга да төбөлөөх дьоннор баалларын бэйэтин үлэтинэн, олоһунан дакаастата.

Үсүһүнэн, Ксенофонт Дмитриевич эһин-эгэлгэ араас талаана дэлэччи, кил-бэһинэн көһүннэ: "Биллэр-көстөр суруйааччы, поэт, литературнай критик, фольклорист, этнограф, культуролог, кыраайы үөрэтээчи, редактор, рецензент, суруналыыс, библиофил, педагог, наставник, сүбэһит-амаһыт, сэргэх сэһэннээх кэрэхсэ-нэр кэпсээннээх "сир түннүгэ" киһи. (Күн-нэй Гагарина, Ким Дьячковская-Анаарар. Сору-саргы сьдыаайдаах саха саарына. "Саха сирэ". 2012 с. Муус устар 21 күнэ).

Ксенофонт Дмитриевич 4000-тан тахса олус эдэх кинигэлэри дьиэтэби библиотекатыгар муспуга. Бу хайдахтаах киэн далаһыны? Онтон 3500 кинигэни эдэр интеллигенция, устудьуоннар, наукаҕа таттарыылаах дьон туһаннанынар дииэн университетка биэрбит.

Кэһинигэр хаалларар биер кэрэ-бэлиэ бэлэбинэн Бүтүн Арасыйыа үрдүнэн сыаналанар 4 музейы тэрийдэ.

К.Д. Уткин 58 кинигэни, ол иһигэр 16 монографияны, 6000 ыстатыйаны бэчээт-

тээн таһаарда. Бу хайдахтаах курдук сөбүмэр үлэһити! Ксенофонт Дмитриевич үлэһитин наарадан педагогическай наука кандидата Күннэй Гагарина 16 томунан толору бэчээттэттэ.

Ксенофонт Дмитриевич "Кулуһун сөрүө", "Дьылдам ытыга", "Уйан кутум", "Сулумах сулустар", "Амарах аартыктарым", "Үрүг сүүмэхтэр" дииэн хоһооннорун хоһуурунньуктара ааҕааччылар киэн биһирэ-биллэрин ылылар. 30-н тахса хоһоонноро ыллам ырыа буолан ылламмыттарга ыраатта.

Төрдүһүнэн, Ксенофонт Дмитриевич Арасыйыаны аһан аан дойду таһымнаах бөлүһүөк учуонай буолла. 2014 с. тохсунньу ый 17 күнүгэр Евросоюз наукаҕа, промышленноска аналаах консорциумга Арасыйыаттан 3 киһини ынгырбыт. Онтон биерэ биһиги киһибит, саха К.Д. Уткин. Киһини үһүлүчүлөөх научнай үлэһитин иһин "Үлэ уонна билии" дииэн уордьянынан наһарадалаабыттар.

2011 с. Европа Союуһун Билиигэ уонна промышленноска палаатата "Кыһыл көмүс" мэтээлинэн наһарадалаабыта. Онон Ксенофонт Дмитриевич аан дойду бөдөн учуонайдарын кэһкэтигэр кирибитэ. Саха норуотун чулуу бэрэстэбиитлэ, Саха 100 саарыннарыттан биердэстэрэ К.Д. Уткин дьонун-сэргэтин туһугар туох-баар кыһын, өйүн-санаатын бүтүннүүтүн биэрэн туран дүүккүрдээхтик, ситиһиллээхтик үлэлэтэ. Биердэ да уоскуйан сынньана түспэккэ, олоһун, үлэтин бүтүннүүтүн эдэр ыччакка анаата.

Герасим ВАСИЛЬЕВ,
педагогическай наука кандидата,
СӨ үөрэҕин үтүөлөөх үлэһитэ.

Саха саарынардыттан биердэстэрэ

позициялары, стэндэлэри онорууга араас туһанылыахтаах матырыйаллар булууга-талыыга К.Д. Уткин дьон өйүн-санаатын түмэр, биер санааҕа киллэрэр дьонуннаах дьобура улахан төһүүнэн буолбута. Ол курдук оройун киһини бары тэрилтэлэрин, биердидиллэн энтузиастар быһаччы көмөлөрүнэн эргэ райсовет дьиэтэ өрөмүөннөнэн, киэн-куон саалаларыгар музей ол кэмнээҕи ирдэбилгэ толору эһипиэтир сангалыы онгоһуллубут экспозицияларынан, стэндэлэринэн музейга сьдыааччылар, ыраахан-чугастан кэлбит ыалдыттар куттарын туппуга, сэргээн-кэрэхсээн көрөөччү, сьдылааччы таһыччы элбээбитэ. Музейы сангалыы онорорго, К.Д. Уткин көрдөһүүтүн быһа гыммакка, Дьокуускай-дааҕы госуларственнай музей дириэктэрэ Шишигин Е.С. уонна Сизых С.Н. бэйэлэрин үлэһиттэрин Винокоров П.В., Расторгуев К., Шадрины уһун кэмнээх командировкаҕа көмөҕө ыспыттарар.

Кинилэргэ саха сиэринэн сонун көрүүтү тэрийэри К.Д. Уткин "Москвич" массыынагыгар барыбытын олодоот, Ньурба сиригэр-уотун көрдөрө, таарыйа кустаары Куочай диэки тэптэрбибит. Ити диэки хам-түм уолаттары кытта сааланар буоламмын биер ойуур иһинээҕи күөлгэ кустар баалларын көрөн, Расторгуев Костя "итинэн кириэн ытаар" дииэн саа, ботуруон туттаран кэбистим. Булчут удьуора буолан, киһибит ытара да үчүгэй эбит, сонно тутта 5 куһу өлөрбүтүн ылаат, сирбитин-дойдубутун көрдөрөөт, дьиэлэтибит. Онтон ыал ийэтэ - К.Д.Уткин кэргэнэ уонна кырдыаас эбэлэрэ кустары үргээн, эттээн буара охсубуттар. Ол курдук саҥа кэлбит дьонго Ньурба туһунан, сахалыы ыалды-тымсаҕын көрдөрөн турардаах.

Аны эн ирээтин дииэн Шишигин Е.С., Сизых С.Н. олодор дьиэбэр хаһаайка Нина Никандровна Семеноваҕа аҕалыппыт, хата, хаһаайкам аһа-уөлэ элбэх уонна асчытынан эмиэ тэһнээбэ суох буолан син бэртик ыалдыттан Ньурбабыт аатын түһэн биэрбэтэхпит. Сергей Никонович, нуучча киһитэ, үөрэн-көтөн, махтанан Нина Никандровнаны сыллаан-уураан, хаһаайкабын кыһыһыннаран, ууга-уокка түһэрэн турардаах.

К.Д. Уткины кытта өр сылларга алтыһан сьдыларбар биер сөрөбүн. Бу киһи хаччы чөл олоһу тутуһар киһи биердэ даҕаны атын дьон табахтыгырын, били аспытын да иһэрин хаһан даҕаны "табаҕы тардыман, арыгыны иһимэн" дииэн этэрин-тыһынарын, сэмэлирин истибэтэбим. Ол курдук киһи наһаа үрдүк таһымнаах интеллектаах эбит. Киһи киһиэхэ сьһыһаныгар, ол ханык эрэ өмсөтүн бэлиэтии саатаат, сорох дьон "табахсыт, арыгыһыт" дииэн сирэй-харахт аньалларын тутуспат дьонун-мааны културалаах, хайа да киһиэхэ ытыктабылылаахтык сьһыһаннаһар үтө майгылаах киһинэн билинэбин.

К.Д. Уткины кытта араас түгэннэргэ булка-аска, дьиэтигэр да сьдыларбар, үлэ-хамнас да үгэнигэр, көһнөрү да сыһылан

кэмнэргэ киһи атын киһи туһунан мөкү-куһаҥан тылларынан эһипитин-тыһыммытын биердэ да эт кулгаахпынан истибэтэбим. Ол курдук үрдүк соллоох да, үтө-мааны да, боростуой үлэһит да дьоннор тустарынан, кинилэр киһи быһыытынан үчүгэй өрүттэрин эрэ кэһиирэ. Араас дьоннор өмсөлөрүн, сьһыһаларын-халтыларын бэркэ биллэр даҕаны, онно улахан суолта биэрбэт былыргы кырдыаастарга дылы харысхаллаах, үчүгэйи эрэ баһарар сьһыһаннаабынан ааҕабын.

1978-1984 сылларга музей ст.научнай сотруднигынан үлэлээбит сьдыларбар, К.Д. Уткины син үчүгэйдик балачка билэбин дии саныбын. Ньурба 1 №-дээх оскуола-тыгар историк учуоталынан үлэһити сырыт-тахпына РОНО сэбидиссэйгэр Иннокентьев Н.Н. ыһыран ылан баран: "Үөрэх дьылын бүтэрэн баран биердэ көһүөм", - дьиэбиппин ылыммакка, үөт-батааска биэрбэккэ: "Хас да киһиттэн талым", - дииэн, бирикээс таһааттара охсубута.

Ньурбатааҕы Норуоттар доһордоһуу-лара музей аатын К.Д. Уткин бэйэлээтэр бэйэтэ булбута, барыта кыраайы үөрэтэр музейдар дииэн ааттары сөбүлээбэккэ, бүтүн Союзка 4-с итинник ааттаах музей буоларбытын ситиспитэ. Аны туран оройуоннааҕы култура отделин салайар кэмигэр социалистическай куоталаһыларга хас да төгүл өрөспүүбүлүкэҕэ бастаан Кыһыл Знамянан наһарадаланырын ситиспитэ. Ол онтун ыһыктыбакка Чөркөөх, Бүлүү, Сунтаар уонна да атын оройуоннар музейдарын сыл айы куоталаһыыга куотан куруутун манҕайгы миэстэни ыларбытыгар үлэни-хамнаһы сөптөөхтүк тэрийэн ытара.

Күннээҕи үлэбэ-хамнаска музей үлэһиттэрэ кыргыттары Егорова Т.Е., Романова Р.Н., Евсеева С.В., Семенова Л.Е., Андреева О., Тимофеева В.А. "оһонньор хара бытыгы көрө сьдыһын, онто турбут, адаарыйбыт буолабына, ол аата тугу эрэ сөбүлээбэтэх, кыһырыбыт" дииэн сэргэ-лиирим. К.Д. Уткин ол саана хап-хара тор курдук бытыктааба, санаата көһнүүрбүт, көһнөрү кэмигэр үчүгэйдик сьдыдара, онтон туохтан эмит кыһырыбыт эбэтэр сөп-сөспөт буолабына, ол бытыга адаарыйан туран хаалбыт буолааччы, ол онон "тойом-мут" туруга хайдаһын билэрим. Атын мөлтөх тойоттор хаһытаан-ыһытаан, остуолу охсон дьибдийэллэригэр дылы салайыы өмсөлөөх ньыматын тутуспат, хаччы саха киэн туттар киһитинэн, салайааччытынан, доһоруна, табаарыһынан буолар.

Олохтоох музей "Сэргэ" сурунаалы таһынан Ньурба оройуонун социальнай-экономическай уонна културнай сайдыытын историятын 1980-с сылларга дылы рукописнай кинигэтин К.Д. Уткин уонна В.И. Егоров тус-туһунан разделларынан үлэстэн суруйбуппут кэм-кэрдиис, үп-харчы көһүнүбүһүнэ бэчээттэнэн дьон-сэргэ ааҕарыгар-билэригэр тахсарыгар эрэм-нылээхпит.

Музейы ситэрэн-хоторон урукку рай-

ком дьиэтигэр көһөрөн, сөптөөх таһымга таһааран баран, К.Д. Уткин научнай үлэһит дьарыктанара наадалааһын ааһан, убаастыыр аҕа саастаах табаарыһа, профессор, историческай наука доктор Ф.Г. Сафронов уонна мин, "көһөн көтөбүнэ, чөк-көөкү хаалсыбат" дьиэбиги, киһи сиргэ, Дьокуускай куоракка баран үлэлээ-хамсаа дииэн этэр-тыһын этибит. Баһар, бэйэтэ бүччүм эрдэттэн оннук былааннаах да буолан, К.Д. Уткин киһи куоракка үлэлээн-хамсаан үгүс-элбэх ситиһиллэнэн, саха саарынардын кэһкэлэригэр кирирдэ. Урут РСФСР култууратын үтүөлөөх үлэһитин аатын ингэрбиттэрин өр сылларга тиксэр-бэккэ, биэрбэккэ сьдылалларын хом санаан этэн ыла. Ол бэйэтэ билигин киһи үгүс наһарадаларын, бочуоттаах бэлиэтирин ааһан сиппэккин. Омук дойдularынан араас симпозиумнарга, конференцияларга кыттан ылбыт наһарадаларын суруйар остуолугар тэлэгэн көрдөрөн, бэйэтэ да сөһ-пүтүн дьон кэлсээбитин истэн турардаах-пын.

Киһи философиятын туһунан суруйан көрбөккүн дуо, суруксутун сурдээх, бу тиэмэни талан ылан сахалыы өйүнэн-харагынан көрөн, саха былыр-былыргыттан бөлү-һүөгүн, аан дойдуну барытын анааран көрөр дьарыктаабын туһунан кирисэн көр-бөккүн дуо? - дииэн этэн турардаахпын. К.Д. Уткин уруккуттан бу санааны иһигэр буюм укта, хаһаана сьдыдыбыт буолуохтаах. Киэн-куон толкуйдаах буолан, бу сүүнэ дириг ис хоһоонноох научнай үлэни суруйан философскай наука докторун аатын сөпкө сүгүөбүн сүгэр.

Сахалыы сиэринэн убайдаатар убайбын 80 сааскын, төһө да уһун сыллар усталарыгар ааспат-арахпат ырыһыны, сүрэх оспот сүтүктэрин тулуйан, сахалартан хаччы чокуур таас курдук кытаанах санаалаах, куруутун инники талаһар өйдөөх-санаалаах, кэрэни-үчүгэйи мэлдьитин өрө тутан, өссө да бар дьонун-сэргэн махталын ылан, үөрэн-көтөн көрсөргүнэн эбэрдэлиибин!

Дьылҕа хаан биэрбитинэн кэскиллээх үлэһитинэн, ырыабынан-хоһоонгунан, научнай үлэһитинэн, олох муудараһын бил-бит үөрүйэххинэн, билигинэн-көрүүгүнэн өссө даҕаны уһун сылларга үлэстэр-гэр, сүбэлииргэр-амалыыргар баһарабын!!!

Түмүктэнэн эттэххэ, Саха Өрөспүүбүлү-кэтин Бочуоттаах гражданинын үрдүк аатын К.Д. Уткинна Ньурба оройуонун дьаһалтатын, оройуоннааҕы депутаттар мунньахтарын, Ньурба куоратын дьаһал-татын, депутаттарын, Ньурба оройуонун общественноһун көрдөһөн туруорсуутун Саха Өрөспүүбүлүкэтин Бырабытталыс-тыбатын Бэрэссэдээтэлэ Г.И. Данчикова уонна СӨ госуларственнай мунньаһын - Ил Түмэн бэрэссэдээтэлэ А.Н. Жирков ылынан уонна тус бэйэлэрин тэрилтэлэрин Үрдүк наһарадаларын ингэрэллэригэр эрэллээхпин.

В.И.ЕГОРОВ,
кыраайы үөрэтээчи,
историк, учуутал.

Ааспыт үйэ 60-с сылларыгар оройуон оскуолаларыгар кыраайы үөрэтэр мундуктар уонна музейдар тэриллибиттэрэ. Кэм-кэрдиис ааспытын кэннэ ол баай экспонаттардаах музейдар сабыллан барбыттар. Саха омук урукку олоһун-дыһаһын кэрэ-һилиир араас эгэлгэ онгоһуктар онно-манна уруулан сүтэр, алдыанар турукка кири-биттэрэ.

1973 с. муус устар 26 күнүнээҕи оройуоннааҕы сэбиэт уураабынан Ньурба бөһүөлөгэр кыраайы үөрэтэр музейы онорорго 15 киһилээх тэрийэр кэмитиэт К.Д.Уткин - култура отделин сэбидиссэйин салалтатынан үлэтин саҕалаабыта. Ол кэмнээҕи Маалыкай, Хатыы, Чуукаар, Чапанда, Өгөлдө, Малдабаар, Хаҕалас, Хатын-Сыһыы, Акаана уонна да атын оскуо-лалар музейдарын экспонаттара үөрэх оройуоннааҕы салаатын бирикээһинэн бэриллибиттэрэ - оройуоннааҕы музей бастакы сүрүн экспозициялара, стэндэлэрэ буоларыгар тирэх буолбуттара.

Оройуоннааҕы култура отделин сэбидиссэйинэн үлэһит сьдылар Уткин Ксенофонт Дмитриевич тулуурдаахтык ыл-сыһан бэс ыйын 16 күнүгэр 1974 сыллаахха дьиэ-уот анатан, элбэх үлэ ытыгыллан кра-еведческай музей үөрүүлээхтик аһыллар. Музей бастакы үлэһиттэринэн: К.Д. Уткин, сүрүн үлэһит таһынан, - дириэктэр, Н.М. Шадрин, М.С. Алексеева сотрудниктар этилэр. Кэлин музей научнай сотруд-никтарынан Н.Г. Петров-Буруулун, В.И. Егоров, И.Е. Иванов-Ороһуунускай үлэ-лээбиттэрэ.

К.Д. Уткин, суруксутунан тэһнээбэ суох киһи, бэйэтин курдук суруйар, билэр-көрөр дьоннору түмэ тардан, 1976 с. тох-сунньуга "Сэргэ" дииэн ааттанан, музей бас-такы илиинэн суруллар историко-краевед-ческай сурунаала К.Д. Уткин, И.А. Анисимов, Н.В. Антонов редколлегиялан 10 эк-земпляр аһааннаах тахсыбыта. К.Д. Уткин уонна оройуоннааҕы салалта туруорсуула-рынан 1978 сыл атырдьах ыйын 1 күнүттэн САСРР култууратын министэриэстибэтин бирикээһинэн олохтоох Ньурбатааҕы Но-руоттар доһордоһуулар кыраайы үөрэтэр музей, музей статуһун ылан, Е.М. Ярославскай аатынан республиканскай музей филиала буолан, госуларственнай музейдар аһааннарыгар кириэрин ситиһилэр.

Сотору собуһунан музей Ворошилов уулуссатыгар сыыр анныгар турбут эргэ, тымныы дьиэтин онугар, Сергей Васи-льев-Бороһоонускай 1937 с. туттарбыт оройуоннааҕы сэбиэт дьиэтин биэрбиттэрэ. Дьэ, манна музейы көһөрүү, сангалыы экс-